Галина Сапун, Ольга Придаток

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти

У двох частинах

ЧАСТИНА 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Тернопіль
Видавництво «Підручники і посібники»
2019

УДК 811.161.2(075.2)
С19

Підручник розроблено відповідно до Типової освітньої програми колективу авторів під керівництвом Р. Б. Шияна

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 28.03.2019 №407)

Видано за державні кошти. Продаж заборонено

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

— завдання для читання

— завдання для письма

— дослідження мовних та літературознавчих явищ

— загадки, ребуси, логічні завдання

— завдання для роботи в парі чи групі

— порядковий номер уроку

Сапун Г.

С19 Українська мова та читання: підруч. для 2 кл. закл. загал. середн. освіти. У 2 ч. Ч. 2 / Г. Сапун, О. Придаток. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2019. — 112 с.

ISBN 978-966-07-3411-1

ISBN 978-966-07-3418-0 (Ч. 2)

УДК 811.161.2(075.2)

ISBN 978-966-07-3411-1

ISBN 978-966-07-3418-0 (Ч. 2)

© Сапун Г., Придаток О., 2019

© Видавництво «Підручники і посібники», оригінал-макет, 2019

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика *Михайла Вербицького*
Слова *Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці,
Запанує́м і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

ПРИВІТ, УЧНІВСТВО ДРУГОГО КЛАСУ!

Продовжуємо мандрівку до чарівного світу рідного слова.

Ви вже знаєте, що навчання — це наполеглива праця, це радість нових відкриттів. Ви успішно подолали половину всього шляху.

У цій частині підручника ви дізнаєтеся чимало цікавого про слово, навчитеся досліджувати мовні та літературні явища, розмірковувати над учинками героїв казок та оповідань, бачити й цінувати красу довкілля.

Насолоджуйтеся читанням, збагачуйте свою уяву, навчайтеся грамотно висловлюватися. Сміливо відкривайте скриню скарбів рідної мови, досліджуйте, мрійте, фантазуйте.

У добру путь, до нових відкриттів!

ЧАСТИНИ МОВИ
КРАСА ЗИМОВОЇ ПРИРОДИ

81–82

1. ● Навчися швидко читати слова. Визнач, чи всі слова тобі зрозумілі.

парасо́льки	просто́ре	займа́ються
парфу́ми	горобѝнний	візьму́ться
ме́шканці	червонолю́строві	незчу́вся

● Вибери слово чи словосполучення, яким потрібно доповнити речення.

1. У березовому кутку ростуть берези, а в горобинному — ... (клени, горобини, верби). **2.** Слово **червонолюстрові** утворене зі слів ... ... (червоні люстри, червоні ягоди, червоні гілочки). **3.** Близькими за значенням до слова **мешканці** є слова ..., ... (громадяни, будинки, жителі).

2. Прочитай текст.

ОМЕЛЮХИ

На нашому просторому подвір'ї є горобинний куток. Там ростуть лише ці казкові красуні. Гарні вони весною, коли витрушують зі своїх білих парасольок неповторні парфуми. Та справді казковими стають улітку, коли сонечко пофарбує кожну ягідку в парасольках у червоний колір. Тоді дерева, особливо вранці, ніби займаються вогнями...

Красуні милують очі мешканцям наших трьох багатоквартирних будинків до самісінької зими...

Та цього року сталася ось яка пригода. Як тільки у середині грудня вночі пухнастий сніжок притрусив заснулу землю, вранці велика зграя невідомих птахів буквально вкрила наші червонолюстрові дерева.

Я вибіг із квартири, замахав руками. Але непрохані гості не злякалися. Вони клювали ягоди, вибирали з них зернятка. А м'якуш кидали на сніг, від чого той скоро став кривавого кольору.

Пернаті безжально нищили нашу красу. А я милувався пташками з невеликими чубчиками на голівках. Майже все тіло у них рудувате, місцями буре. Крила мають і білі, і червоні, і жовті, і чорні пір'їнки.

Я незчувся, як поруч став Василь Іванович і голосно промовив:

— Уже й до нас північні гості завітали.

— Хіба це не наші птахи? — здивувалася тітка Фросина.

— Ні, це омелюхи, вони прилетіли з півночі до нас, у теплий край...

— То у нас «теплий край?» — засміялася жінка.

— Для омелюхів, як і для граків, — так, — ствердно промовив колишній учитель. — Мабуть, вночі прилетіли, бо дуже голодні. Спочатку вони почистять у наших дворах і парках горобину. А потім візьмуться і за омелу, якої так багато розвелося на наших деревах.

— А що в тій омелі їсти? — запитала тітка Фросина.

— А там є смачне омелюхам насіння. Воно клейке, тому прилипає до ніг і пір'я птахів. Вони й розносять його з дерева на дерево. На наших осокорах нема жодної гілки, щоб на ній не оселилася омела. Ще кілька років — і загинуть дерева. Бо соки з них ссуть оті величезні кущі омели...

Ми слухали цікаву розповідь Василя Івановича. А птахи, поснідавши, раптом знялися з дерев, наче за командою. Вони полетіли з нашого подвір'я.

А ми ще довідалися, що красенів птахів у нас називають омелюхами, бо вони полюбляють ласувати ягодами омели білої.

За Миколою Магерою

3. ● Про кого ти довідався / довідалася з оповідання? Чим полюбляють ласувати омелюхи? Доповни речення: *Птахів назвали омелюхами, тому що ...* .

● Просканує QR-код та переглянь відеоролик «Омелюхи ласують горобиною».

4. Проведи мовне дослідження.

- Перечитай колонки слів на с. 5.

Крок 1. Запиши слова першої колонки.
Крок 2. Які питання ставимо до слів?
Крок 3. Зроби висновок.

- За цим планом досліди слова другої і третьої колонки.

Запам'ятай!
Залежно від того, яке питання ми ставимо до слів, вони об'єднуються в групи.
Такі групи називають **частинами мови**.

5. - Спиши речення. Підкресли словосполучення, ужите в переносному значенні.

Улітку сонечко фарбує кожну ягідку горобини в червоний колір.

- Спиши речення, уставляючи пропущені слова. За потреби скористайся текстом «Омелюхи».

Горобину обсіли дивовижні птахи. На голівках у них … чубчики. Тіло … , місцями … . На крилах видніються … , … , … , … пір'їнки. Та це ж … !

- Доповни речення. Запиши їх.

Василь Іванович колись працював … . Він цікаво розповів про … .

- Прочитай вірш.

СНІГОВІ МЕТЕЛИКИ

Неспокійні, метушливі
пустуни-веселики,
закружляли наді мною
снігові метелики.

Дмитро Онкович

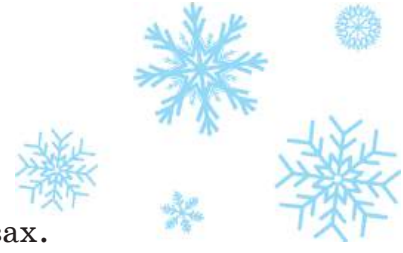

- Спиши. Постав наголоси в словах.
- Добери і запиши спільнокореневі слова до слів *веселики*, *снігові*.

СІЧЕНЬ НА СВЯТА БАГАТИЙ

1. Пригадай, які свята відзначають у січні. Яких звичаїв і традицій дотримують у твоїй родині? Розкажи.

2. ● Прочитай групи слів.

коля́дки	колядува́ти	коля́дник
засіва́лки	засіва́ти	засіва́льник
щедрі́вки	щедрува́ти	щедрува́льник

● Що цікавого ти помітив/помітила? На які питання відповідають слова кожної колонки? Чи можна назвати слова кожного рядка спорідненими? Доведи свою думку.

● Прочитай уривок з книги «Місяцелік» за Василем Скуратівським.

СТАРИЙ НОВИЙ РІК ТА СВЯТО ВАСИЛЯ

На Старий Новий рік припадає свято Василя. Його вважали покровителем землеробства. Ось чому вдосвіта годилося засіяти збіжжям* оселі. Здебільшого це робили підлітки. У тих селах, де була церква, засівали після **ранкової** відправи. А де не було — удосвіта. Батьки будили своїх синів (традиційно засівали тільки хлопчики, а дівчатка лише щедрували). Зодягшись, дітлахи брали спеціально виплетену рукавицю, наповнювали її зерном. Ставши перед образами, засівали власну хату:

— На щастя, на здоров'я! Роди, Боже, жито, пшеницю і всяку пашницю. Будьте здорові! З Новим роком та з Василем!

Батьки обдаровували хлопців грішми. Тоді вони, починаючи з крайньої хати, оббігали сусідські оселі. Кожен намагався щонайпершим засіяти й отримати **найкращий** подарунок. Тим, хто **спізнювався**, давали лише млинці та пироги.

За Василем Скуратівським

***Збіжжя** — тут: зерно пшениці, жита.

3. ● Про яку традицію ти прочитав/прочитала? Що бажають засівальники господарям? Як господарі дякують засівальникам? Що ти бажав/бажала своїм рідним? Які засівалки ти знаєш? Розкажи.

● Проскануй QR-код та переглянь відеоролик «Старий Новий рік та день Святого Василя».

4. Дослідіть, чому свято має назву *Старий Новий рік*.

5. ● Випиши з тексту «Старий Новий рік та свято Василя» виділені слова. Добери до них слова з протилежним значенням. Запиши слова парами.

● Випиши з тексту підкреслені слова. Добери до них по кілька спільнокореневих слів.

● Прочитай засівалку.

Сію, сію, засіваю,
вашу хату не минаю,
з Новим роком йду до хати,
щось вам маю **віншувати**:
щоби діти всі здорові,
їсти кашу всі готові,
щоб вам була з них потіха,
а нам грошей хоч з півміха!

З народного

● Запиши виділене слово. Вибери до нього слова, близькі за значенням, серед запропонованих.

Поздоровляти, бажати, ходити, вітати, дякувати.

84

1. Прочитай уривок із книги Василя Скуратівського «Місяцелік».

19 СІЧНЯ — ВОДОХРЕЩА

Водохреща — завершальне свято різдвяно-новорічного циклу. З ним пов'язують хрещення на річці Йордані Христа. У цей день християни святили воду. Зранку чоловіки йшли до річки чи ставка, вирубували з льоду хреста («йордана»). Ставили його поруч з ополонкою і обливали

червоним буряковим квасом. Під обід священик, виголосивши молитву, освячував воду. Після цього випускали в повітря кілька пар голубів.

Віддавна в народі посвячену на Водохреща воду вважали особливою. Нею лікувалися, посвячували будівлі, тварин, збіжжя тощо. До Водохреща жінки намагалися не полоскати у воді білизну, бо «там чорти сидять і можуть вчепитися». **Дівчата** в посвячену воду клали калину чи коралі. Цією водою вмивалися, щоб **щоки** були рум'яними. До Водохреща, протягом усіх свят, жінки не ходили по воду. Це мали робити лише чоловіки.

Після Водохреща, вважалося, мають слабшати морози. Тому казали: «Тріщи не тріщи, а вже минули Водохрещі».

За Василем Скуратівським

2. Про що ти дізнався / дізналася з тексту? Прочитай, чому посвячену воду вважають особливою. Чому дівчата клали в посвячену воду калину чи коралі?

Станіслав Брунс. Водохреща в с. Космачі, Івано-Франківська обл. Репродукція

3. Розгляньте репродукцію картини Станіслава Брунса. Який обряд зобразив художник?

4.
- Випиши з тексту «19 січня — Водохреща» речення, у яких є виділені слова. Постав питання до виділених слів.
- Доповни речення.

(Хто?) ... вирубували з льоду хреста. *(Хто?)* ... намагалися не полоскати у воді білизну.

Питання **хто?** ставимо до назв істот (людей і тварин).

Після Водохреща слабшають *(що?)* ... . 19 січня завершувалися новорічно-різдвяні *(що?)* ... .

Питання **що?** ставимо до назв усіх інших предметів.

- Склади і запиши два речення за репродукцією картини Станіслава Брунса. Підкресли слова — назви істот однією лінією.

СЛОВА, ЩО НАЗИВАЮТЬ ПРЕДМЕТИ

85–86 **1.** ҐУЛЯ

От і зима прийшла. Випав сніг. Міцно скували землю морози.

Розчистили **хлопчаки** у дворі майданчик від снігу. Залили водою. Добра ковзанка вийшла!

Саме Юркові **ковзани** батько приніс — гарні такі, блискучі. Юрко спустився по сходах, тримаючись за поруччя, і по снігу — до ковзанки.

А у дворі вже дітей повно-повнісінько. Хто на ковзанах катається, хто просто так стоїть, хто в сніжки грається.

Радий Юрко, що в нього нові ковзани. Та тільки ступив на лід — одразу і впав.

Сміються з нього **дівчатка**:

— Дивіться, Юрко на руках катається!

Прикро стало Юркові, що не вміє він кататись. Підвівся неквапливо, обтрусив сніг і знову поїхав — і знову впав. Та так невдало, що добру ґулю на лобі набив. І таку ж болючу!

А дівчатка бачать, що він от-от заплаче, і ще дужче регочуть.

Під'їхав до Юрка третьокласник Микола.

— Ого, яку набив! — сміється. — Це перша?

Насупився Юрко, мовчить. Кому ж приємно, коли з тебе глузують? Навіть додому вирішив іти. А Миколка каже:

— То нічого, у мене теж є. Дивись.

І він зсунув шапку на потилицю. На його лобі красувалася здорова ґуля. Куди Юрковій ґулі до неї!

— А тобі не болить? — тихо спитав Юрко.

— От іще! — весело пхикнув Миколка.

Юрко поторкав свою ґулю, і йому здалося, що вона не така вже й велика. Навіть боліти стала менше.

Він нахилився, зав'язав міцніше **шнурок** на черевику і знову ступив на лід...

Чомусь і дівчатка принишкли, перестали сміятися з нього. І хоч цього дня Юрко ще не один раз падав, вони навіть похвалили його.

За Олегом Буценем

2. Назви дійових осіб оповідання. Де діти облаштували ковзанку? Чи доводилося тобі потрапляти в схожі ситуації? Що ти робив/робила в таких випадках? Що означає слово **глузувати**? Вибери близькі за значенням слова з ряду запропонованих.

Насміхатися, дивуватися, жартувати, сміятися, радіти.

3. Обговоріть поведінку дівчаток. Що б ви порадили їм? Чи схвалюєте ви вчинок Миколки?

4.
- Випиши з тексту «Ґуля» виділені слова, постав до них питання. Добери до них по кілька спільнокореневих слів.
- Прочитай запитання. Запиши відповіді на них. Підкресли слова, які називають предмети.

Де можна кататися на лижах, ковзанах, санчатах?

Чому не можна кататися на дорозі?

Чи можна з'їжджати з гірки поблизу дороги?

- Прочитай перші два абзаци оповідання «Ґуля». Підготуйся записати їх під диктування.
- Прочитай і відгадай загадки. Постав питання до слів-відгадок.

1. Улітку відпочивають, узимку дітей катають. **2.** Хто з води виходить сухим? **3.** Сидить у куточку і тче сороч-

ку. **4.** Ми — спортсмени, нас обох бачиш ти завжди удвох. Ми по снігу швидко линем, ще й стрибаємо з трампліна. **5.** Біле покривало весь світ обійняло.

● Запиши відгадки за зразком.

Зразок. Хто? Качка. Що? Лижі.

87 **1.** ВИПАВ СНІГ

Ой у лісі лист зів'яв!
Білий сніг у лісі впав
на **дубочки** молоденькі,
на **ялинки** зелененькі.

Притрусив сніг **доріжки**,
всі **горбочки, моріжки.**
Біло-біло в лісі стало —
так багато снігу впало!

Марія Познанська

2. Як ти гадаєш, який настрій передано у вірші? Чим тебе зачаровує краса снігу?

3. ● Доповніть речення порівняннями.

Молоденькі дубочки стоять у снігу, наче ... . А ялинки стали схожими на ... . Засніжені горбочки виблискують проти сонця, ніби ... .

● Випиши з вірша «Випав сніг» виділені слова в колонку. Скільки предметів (один чи багато) вони означають?

● Зміни слова за зразком так, щоб вони означали один предмет.

Зразок. Дубочки — дубочок.

Слова, які є назвами предметів, можуть називати один або багато предметів.

● Запиши назви одного і багатьох предметів за зразком.

Зразок. Хуртовина — хуртовини.

Мороз, снігопад, вітер, сніговик.

88–89

1. ● Відгадай ребус.

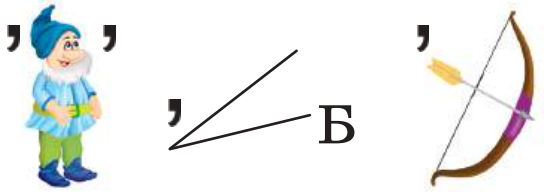

ноутбу́к

● Розглянь малюнки. Назви предмети, які на них зображені. Який предмет найбільше «близький» ноутбуку? Чому ти так уважаєш?

смартфон

комп'ютер

конструктор

планшет

● Постав до слів питання і запиши їх за алфавітом.

2. ПРОГРАМІСТ

Наше життя важко уявити без комп'ютера. За його допомогою можна складати розклад руху поїздів, робити складні хірургічні операції, керувати польотом космічної станції. А як здорово спілкуватися з людьми, які перебувають у різних точках земної кулі! Щоб нам було простіше управляти комп'ютером і розв'язувати такі складні завдання, програмісти створюють спеціальні програми.

Комп'ютери можуть робити одночасно безліч обчислень. Серце комп'ютера — особлива електронна схема — процесор. Керує роботою процесора програма. Вона написана спеціальною мовою, яку розуміє машина. Без таких програм навіть найдосконаліший комп'ютер не зміг би розв'язати найпростішу задачу. Ось тут на допомогу і приходить програміст. Він створює завдання для комп'ютера на зрозумілій для нього програмі.

Програмісти розробили величезну кількість різних програм. Комп'ютери вміють перекладати тексти з однієї мови на іншу, виконувати складні математичні розрахун-

ки, грати в шахи і навіть малювати мультфільми. Крім того, програмісти працюють над завданнями, які потрібні певним організаціям. Ось чому ти можеш побачити комп'ютери всюди: і в офісі, і в магазині, і у квитковій касі, і в поліклініці!

За матеріалами вільних інтернет-джерел

3. Що цікавого ти дізнався / дізналася з тексту? Де тобі доводилося спостерігати за роботою комп'ютера?

4. ● На запитання «Що для тебе значить ноутбук, комп'ютер?» Миколка й Даринка відповіли так:

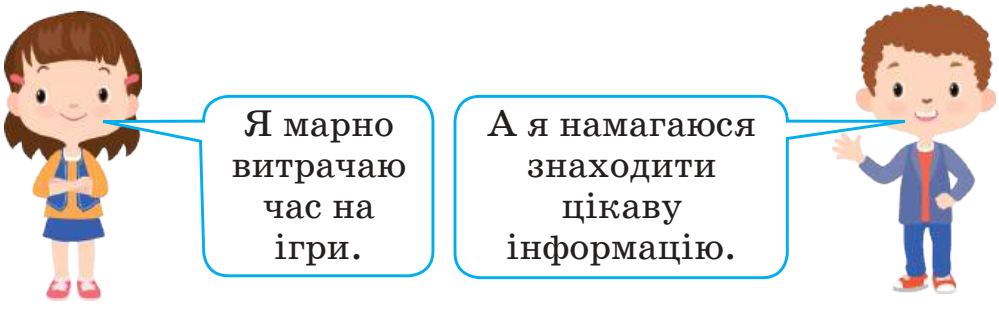

● Яка ваша думка?

● Обговоріть правила роботи з ноутбуком, комп'ютером.

5. ● Випиши з останнього абзацу тексту «Програміст» п'ять слів, що означають багато предметів. Зміни їх так, щоб вони означали один предмет.

● До слів, які відповідають на питання *хто?*, добери і запиши слова, які відповідають на питання *що?*, за зразком.

Зразок. *(Хто?)* програміст — *(що?)* програма.
Касир, лісник, дослідник, футболіст.

● Поміркуй, як доповнити речення. Запиши доповнені речення.

Для того щоб стати програмістом, потрібно ... . У майбутньому я мрію стати ... .

● Утвори прислів'я. Запиши їх. Підкресли слова, які відповідають на питання *хто?*, однією лінією, а слова, які відповідають на питання *що?*, — двома лініями.

У хлібороба руки чорні, ▶	◀ а рибак сохне.
Без сокири не тесляр — ▶	◀ зате хліб білий.
Вудка мокне, ▶	◀ без голки не кравець.

6. ● Прочитай текст.

ГЕЙМЕРИ

Геймери — це люди, які багато часу проводять за комп'ютерними іграми. Але хіба гра може бути шкідливою?

Виявляється, може. Комп'ютерні ігри, якщо зловживати ними, можуть дуже захопити людину віртуальним* світом і подіями в ньому. Тоді складно самостійно повернутися до справжнього життя.

***Віртуальний** — уявний, вигаданий, несправжній.

Надія Кравцова

● Як ти гадаєш, геймер — це професія чи захоплення? Висловлюйся так:

На мою думку, геймер — це … , тому що … .

7. ● Спиши перше речення з тексту «Геймери». Підкресли слова — назви предметів.

● Віднови слова — назви професій.

риссттоТрак. шиМаніст. зайнерДи. єрМодель. диКонтер.

ВЕЛИКА БУКВА

90–91 **1.**

ДИВОВИЖНІ ІМЕНА

Якось сидів я в парку на лаві. Поряд зі мною читав газету старенький дідусь у солом'яному брилі й барвистій вишиванці. А неподалік грався м'ячиком маленький хлопчик. Підкинув хлопчик м'ячика. Ударився той об стовбур дерева й відкотився прямцем дідусеві до ніг. Підняв дідусь м'ячика й чекає, що далі буде.

Підійшов хлопчик до нашої лави, став за два кроки й теж чекає, щоб йому м'ячика віддали.

— Ти хто? — запитав дідусь.
— Петрик, — баском відказав хлопчик.
— І прізвище своє знаєш?
— Знаю — Козаченко.
— А ще ти хто?
Хлопчик мовчав.
— У якому місті ти мешкаєш?
— У Києві.

— Значить, ти не тільки Петрик Козаченко, — усміхнувся дідусь, — а й киянин. Крім того, ти — українець, бо народився в Україні й належиш до українського роду. А ще ти — європеєць. Адже наша країна розташована не в Африці, не в Америці, не в Австралії, а в Європі. І, нарешті, ти землянин, бо живеш на планеті Земля. Он хто ти, Петрику Козаченку!

Дідусь простяг хлопчикові м'ячика. Той ухопив його обіруч і вистрибцем побіг розказувати мамі, що сиділа на сусідній лаві, скільки, виявляється, у нього цікавих, просто дивовижних імен.

Анатолій Григорук

2. Назви дійових осіб оповідання. Від чийого імені (учасника чи спостерігача) ведеться розповідь? Чому хлопчик стояв біля лави? Про що Петрик розкаже мамі? Чому оповідання має такий заголовок? Який інший заголовок ти можеш дібрати?

3.
- Прочитайте в особах розмову Петрика і дідуся. Намагайтеся інтонаціями передати здивування, цікавість, радість учасників діалогу.
- Складіть розмову Петрика з мамою.

4.
- Випиши з назви кожного предмета першу букву й утвори слово. Пам'ятай про апостроф.

- Пригадай правила написання імен.
- Проскануй QR-код та переглянь відеоролик.

Імена, по батькові та прізвища людей пишуть з великої літери.

5. ● Запиши відповіді на запитання (за оповіданням Анатолія Григорука «Дивовижні імена»).

Як звали хлопчика? Яке прізвище в нього? У якому місті жив хлопчик? Чому Петрик Козаченко — українець?

6. ● Прочитай текст. Випиши імена, по батькові, прізвища видатних українців.

Микола Дмитрович Леонтович — видатний композитор, автор відомої на весь світ щедрівки «Щедрик». Ліна Василівна Костенко — відома українська письменниця, поетеса, написала чимало творів для дорослих і дітей. Художниця Катерина Василівна Білокур передавала на полотні красу українських квітів. Іван Федорович Фірцак (якого називають Іваном Силою) — найсильніша людина світу 20-го століття.

7. ● Чи знаєш ти, люди яких професій працюють у школі? Як їх звати? Склади і запиши речення за зразком.

Зразок. У нашій школі працює кухар Іванюк Микола Степанович.

● Склади прислів'я за числовими підказками. Як ти гадаєш, що вони означають?

❶Добре	❹людину,	❸красить	
❺а	❹багатства.	❷ім'я	❷ім'я
❼справи.	❶Не	❸краще	❻її

● Виконай завдання на вибір.

✓ Напиши прізвища, імена, по батькові двох своїх друзів/подруг.

✓ Перегорни сторінки підручника. Випиши імена і прізвища трьох поетів або поетес.

92

1. Прочитай і відгадай загадки.

Він, як лікар Айболить,
знає, що і де болить,
кличуть фермер і свинар:
— Порятуй, ... !

Він навчить твого собаку,
як прогнати розбишаку,
не страшний вже буде ворог,
коли учить пса ... .

Її давно корівки знають,
веселим муканням стрічають.
І за її нелегкий труд
все молоко їй віддають.

2. ● Обговоріть, чим цікаві професії ветеринара, кінолога, оператора машинного доїння.

● Розгляньте зображення домашніх улюбленців. Придумайте їм клички. Обговоріть, як, на вашу думку, потрібно писати клички тварин.

кролик

хом'ячок

папужка

собака

Назви тварин пишуть з малої літери.
Клички тварин пишуть з великої літери.

3. ● Запиши назви і клички від найменшої до найбільшої тварини.

Кінь Вітер, котик Сніжок, телятко Ромашка, слон Зінар.

● Вибери кожній тварині кличку. Запиши. Назви тварин підкресли однією лінією, а клички — двома лініями.

Кішка ▸	◂ Волошка.
Морська свинка ▸	◂ Блискітка.
Канарка ▸	◂ Мотя.
Коза ▸	◂ Щебетушка.

93–94

1. КУЛІ РІЗНОКОЛЬОРОВІ

Літній день такий чудовий!
Сонце, свято — благодать!
Кулі різнокольорові
Україною летять!

До **Черкас** летить червона,
пломеніє, аж горить!
Помаранчева — в **Полонне**,
жовта — в **Жмеринку** летить.

А зелена — в **Запоріжжя**,
а блакитна — в **Богуслав**.
Синю кулю, ніжну-ніжну,
вітер в **Сосницю** послав.

Фіолетова ще досі
доліта до **Феодосії**.
Кулі приземляються —
райдуга з'являється!

Валентина Бондаренко

2. Про що цей вірш? Перечитай виділені слова. Що вони означають? Чому ці слова починаються з великої літери?

3. Зверніть увагу, які за кольорами кулі приземлялися в різних населених пунктах. Якого кольору куля має приземлитися у твоєму місті (селі)?

4. Розгадай ребус.

ЦЯ

вýлиця

Назви міст, сіл, вулиць пишуть з великої літери.

5. ● Запиши дві назви вулиць. Допиши назву вулиці, на якій ти живеш.

- Запиши назви кількох міст України.
- Спиши. Підкресли назви сіл.

Тарас Шевченко народився в селі Моринці. Дитячі роки провів у селі Кирилівка.

- Просканує QR-код та послухай вірш Тараса Шевченка про село. Розкажи, яким ти уявляєш село.
- Запиши речення, вставляючи пропущені слова.

Мене звати ... . Я живу в місті (селі) ... . Я хочу побувати у місті ... . Я хочу побувати в селі ... .

6. Прочитай вірш.

ГАРНО ЖИТИ У СЕЛІ

Гарно жити у селі,
що зоветься Василі,
чи в Богданівці, Петрівці,
у Юрківці, Григорівці...
Я живу в селі Насташки,
де ростуть густі ромашки,
а ген там, де річка-змійка, —
мов букет, село Марійка.
Потім є дві балки
й хутірець Наталки.

Мчить дорога між полями,
відчиняє срібні брами:
там — Єлизаветівка,
а тоді — Оленівка...
В іменах моя земля
промовляє звіддаля:
тут жили сини і дочки —
їхні це слідочки.

Наталка Поклад

7.
- Випиши назви сіл з вірша «Гарно жити у селі».
- Перевір себе.

1. До слів, які називають людей і тварин, ставимо питання:

а) хто?; **б)** який?.

2. На́зви неістот відповідають на питання:
а) що?; **б)** скільки?.
3. На́зви тварин пишуть:
а) з великої букви; **б)** з малої букви.
4. Клички тварин пишуть:
а) з великої букви; **б)** з малої букви.

СЛОВА, ЩО НАЗИВАЮТЬ ОЗНАКИ ПРЕДМЕТІВ
НАВЧИСЯ БАЧИТИ КРАСУ НАВКОЛО

95 **1.** ЛІСОВА ТАЄМНИЦЯ

Тиха стежечка у лісі
привела мене, малого,
на галяву, де суниці —
в сяйві сонця золотого.

Там важкі мохнаті бджоли
шелестіли тонкокрило,
і у затінку тополі
таїну собі відкрив я.

Лиш торкнув мене промінчик
і в моїх очах розтанув,—
тої ж миті ясно стало,
що дорослішать почав я!

І тому із того лісу
я додому понесу
не гілки, а шелест листя,
не квітки, а їх красу,

бо даремно я не нищив
те, що ліс подарував!..
Цю велику таємницю
в літнім лісі я узнав!

Анатолій Костецький

2. Про що цей вірш? Куди привела хлопчика стежечка? Чому вірш має назву «Лісова таємниця»? Які таємниці побачив хлопчик у лісі? Яка головна думка вірша?

3. ● Обговоріть, що означають вислови *бджоли шелестіли тонкокрило; торкнув мене промінчик*. Відшукайте у вірші слова, ужиті в переносному значенні.

● Чому, на вашу думку, хлопчик почав дорослішати? Висловлюйтеся за поданим зразком:

Я вважаю, що хлопчик почав дорослішати, тому що … . У вірші сказано, що … . Отже, … (зроби висновок) .

Я погоджуюся (не погоджуюся) з твоєю думкою. Адже … .

4. Гра «Дешифрувальник».

	а	б	в
1	о	з	к
2	н	а	с

Код. 1а, 1б, 2а, 2б, 1в, 2б.

ознáка

5. ● Випиши з вірша Анатолія Костецького «Лісова таємниця» назви ознак до поданих слів.

Стежечка *(яка?)* …, сонце *(яке?)* …, бджоли *(які?)* … , ліс *(який?)* … .

● Підкресли питання, які ставили до назв ознак.

Слова, які називають ознáки предметів, відповідають на питання **який? яка? яке? які?**

● Випиши з вірша «Лісова таємниця» назви двох рослин. Добери і запиши по кілька ознак (розмір, колір, смак тощо) за зразком.

Зразок. Тополя *(яка?)* струнка, висока, зелена.

96–97

1. ЯК СОНЦЕ СХОДИТЬ

Татко збирався на ніч рибалити. Тарасик став проситися, щоб і його взяв. Татко ніби погоджувався, а мама відмовляла:

— Замерзне дитина, ночі зараз прохолодні!

Але татко сказав:

— Нехай хоч раз побачить, як сонце сходить.

Понад Десною, немов гриби, стоги духмяного сіна. В одному з них вимостили кубельце. Там було тепло, затишно.

— Передрімаємо, а на світанку почнемо рибалити. Тоді найкраще клювання, — пояснив татко.

Коли Тарасик прокинувся, татка біля нього не було. Він вибрався з кубельця і побіг по холодній росі до Десни. Хотів гукати татка, але тут побачив, як із-за річки сходить сонце. Ні, не сходить, а випливає на човні. Велике, рожеве, у деснянських хвилях скупане. Золотими весельцями вимахує і до Тарасика усміхається.

Тарасик зрадів і загукав на всю Десну:

— Доброго ранку, сонечко!

За Василем Чухлібом

2. ● Назви́ дійових осіб оповідання. Про що ти дізнався / дізналася із зачину?

● Перевір себе.

1. Мама не хотіла, щоб Тарасик ішов на риболовлю, бо:
а) холодні ночі; **б)** син не виспиться.

2. Тато з Тарасиком збиралися рибалити:
а) на Дністрі; **б)** на Десні.

3. Прокинувшись, Тарасик не погукав татка, бо:
а) побачив, як сходить сонце;
б) не хотів його будити.

● Визнач настрій Тарасика. Поміркуй, як потрібно прочитати останнє речення оповідання (голосно чи тихо, радісно чи здивовано). Які слова в тексті підказують, як слід читати?

3. ● Обговоріть, які вислови використав автор, щоб показати красу сходу сонця.

● Чи доводилося вам спостерігати, як сходить сонце? Перегляньте відеоролик «Як сходить сонце». Зверніть увагу, як змінюються кольори неба, водойми. Обміняйтеся думками про побачене.

4. ● Випиши з оповідання Василя Чухліба «Як сонце сходить» речення, у яких описано схід сонця.

● Підкресли слова, які називають ознаки.

● Прочитай слова. До кожного кольору добери назву предмета зі слів для довідки. Запиши словосполучення за зразком.

Рожевий, малиновий, червоний, вишневий, багряний, буряковий.

Зразок. *(Хто?)* фламінго *(який?)* рожевий.

Слова для довідки: фламінго, кущ, сік, листок, компот, шарф, обрій.

5. Обміняйтеся зошитами. Перевірте, чи правильно записані слова і питання до них. Обговоріть, чи вдало складені словосполучення.

6. ● Прочитай словникове слово. Склади «стіну» спільнокореневих слів. Запиши їх.

червóний

● Спиши прислів'я. Підкресли слова, які називають ознаки предметів.

Червоне сонечко на білому світі чорну землю гріє. Дерево криве, та яблука солодкі. І бджола летить на червону квітку.

---

98 **1.** ВЕСЕЛИЙ ДОЩ

Дощ полив, і день такий полив'яний.
Все блищить, і люди як нові.
Лиш дідок старесенький, кропив'яний
блискавки визбирує в траві.

Струшується сад, як парасолька.
Мокрі ниви і порожній шлях...
Ген корів розсипана квасолька
доганяє хмари у полях.

Ліна Костенко

2. ● Про що йдеться у вірші? Яким усе стало після дощу? З чим поетеса порівнює сад? На що схожа череда корів? Які слова вжиті в переносному значенні? Чому дощ веселий? Чи подобається поетесі такий дощ? А тобі?

● Визнач, де у вірші потрібно робити паузи, які слова виділити голосом.

3. ● Випиши з вірша Ліни Костенко назви ознак до поданих слів.

День *(який?)* ... . Дідок *(який?)* ..., ... Шлях *(який?)* ... .

● Проведи мовне дослідження.

Крок 1. Визнач, скільки предметів означає кожне словосполучення.

Крок 2. Запиши словосполучення так, щоб вони означали багато предметів.

Крок 3. Простеж, що відбувається з назвою ознаки, коли змінюється назва предмета.

Крок 4. Зроби висновок. Висловлюйся так:
Коли змінилася назва предмета, то ...

● Добери і запиши назви ознак до поданих слів.

Ниви (які?) ... . Хмари (які?) ... . Сади (які?) ... .

● Поцікався, які слова написали твої друзі.

4. Прочитай вірш.

ВІРШ-РАЙДУГА

Ці рядочки — голубі,
в них літають голуби,
достигають синьо сливи —
і дзвенить весела злива.

А оці рядки — зелені,
тут і липи, тут і клени,
тут і травка, і лужок,
і пахучий огірок.

Ну, а ці рядочки — жовті,
в них і сонечко, і жовтень,
все навколо в позолоті —
це, звичайно, їх робота!

А оці рядки від снігу
ще вночі сіяли сріблом,
але вранці сонце встало —
і сніжок на них розтанув…

Анатолій Костецький

5. Добери і запиши по кілька назв предметів до кожного кольору, згаданого у вірші Анатолія Костецького, за зразком.

Зразок. Сині сливи, озера.

99–100

1. ● Потренуйся виразно читати речення. Виділені слова допоможуть дібрати відповідну інтонацію.

— Ой, як ти мене налякала! — зупинився *невдоволено*…

— Закривайте мерщій входи: дощ починається! — *репетує*…

— Де ж ти солодкий дощ бачив? — *питають*…

— Не знаю, — *ніяковіє*…

● Прочитай заголовок казки. Поміркуй, про що може йтися у творі з таким заголовком. Чи може дощ бути солодким?

СОЛОДКИЙ ДОЩ

Закінчилася зима. Прокинувся муравлик від довгого сну. Поворушив мляво рудими вусиками, випростав лапки — час за роботу братися. Побіг на розвідку.

Як гарно навколо! Сніг недавно зійшов, приємно парує вогка земля. Заспівали пісень дзвінкоголосі пташки. То там, то тут зеленіє перша травиця. А ось вилізла з моху волохата квітка сон.

— Ой, як ти мене налякала! — зупинився на хвильку

перед нею муравлик. — Думав, потвора яка. Зараз і кінець мені буде. — Поворушив невдоволено вусиками і поповз собі далі. Коли це згори щось йому ляп! Краплина. Та яка ж велика! Мало не прибила бідолаху.

Обтрусився муравлик і щодуху додому. Прибіг у мурашник, репетує:

— Закривайте мерщій входи: дощ починається!

І такий галас учинив — уся мурашва позбігалась. Заметушилась. Нумо входи-виходи закривати, щоб вода у мурашник не просякла.

Коли хтось каже:

— Братця! А наш муравлик від дощу солодкий. Ось покуштуйте його.

Кинулась мурашва до нього, обнюхують, смакують — справді солодкий!

— Де ж ти солодкий дощ бачив? — питають. — На небі ні хмаринки не було.

— Не знаю, — ніяковіє муравлик. — Я під березою біг. А мене щось мокре зверху лясь!

— Так то ж не дощ, а берізчині сльози. Сік капає. Ану, веди нас туди.

І побігли за муравликом по березовий сік.

Стоїть береза в лісі. Кап-кап-кап, — на сухе листя скидає великі краплини соку. Кажуть: то береза плаче. Чого? Від тепла, від сонця, від радості, що знову весна прийшла. Тому і сльози солодкі.

Олег Буцень

2. Про кого йдеться в казці? Коли відбувалися описані дії? Що налякало муравлика? Чому мурашва обнюхувала муравлика? Чому береза плакала?

3. Пригадайте вірш Ліни Костенко «Веселий дощ». Обговоріть, чому автори дібрали різні ознаки до слова *дощ*. Яким ще, на вашу думку, може бути дощ?

4. ● Утвори від назв предметів назви ознак за зразком.

Зразок. Береза — березовий, березова, березове, березові.

Дощ, квітка, весна.

- Розглянь ілюстрацію до казки. Назви́ зображені предмети. Запиши кілька ознак двох предметів (на вибір) за зразком.

Зразок. Берізка *(яка?)* висока, стрункa, зелена, молода.

- Запиши речення в такій послідовності, як відбувалися події. Підкресли слова, що називають ознаки предметів.

Мурашва побігла за муравликом по березовий сік. Муравлик прокинувся від довгого сну. Велика краплина мало не прибила бідолаху.

- Прочитай виділений абзац. Підготуйся записати його під диктування.

5. Обміняйтеся зошитами. Звірте з підручником, чи правильно записано диктант.

6. Назви́ зображені предмети. Запиши кілька ознак двох фруктів (на вибір) за зразком.

Зразок. Абрикос *(який?)* солодкий, жовтий, овальний.

101

1. СОНЯШНИКОВА РІДНЯ

Василько виростив великий соняшник.

Одного разу налетіли горобці. Вони клювали зернятка. Хлопчик прогнав шкідників та вже хотів іти додому. Раптом почув, що хтось дякує йому. Василько озирнувся. Він побачив пляшку з олією, зошит, шовкову сорочку, скло, банку з фарбою. Вони дякували, що хлопчик виростив і захистив їхнього родича.

Тільки тепер Василько дізнався, що виготовляють із соняшника. І став оберігати його ще пильніше.

Борис Вовк

2. Про що йдеться в цьому оповіданні? Чому Василько проганяв горобців? З якої частини тексту (зачину, основної частини, кінцівки) ти дізнався/дізналася, що виготовляють із соняшника?

3. ● Проскануйте QR-код та перегляньте відео «Виробництво соняшникової олії». Обміняйтеся враженнями від перегляду.

● Складіть рекламу «Соняшник — цінний продукт». Почніть із зображення:

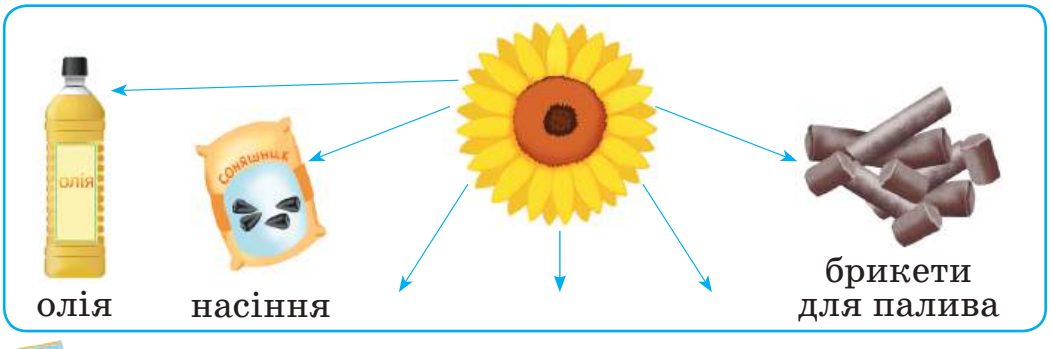

4. ● Склади і запиши словосполучення за зразком.

Зразок. Олія із соняшника — соняшникова олія.

Сік зі слив —
Хліб із жита —
Узвар із груш —
Калач із пшениці —

● Спиши за́чин оповідання Бориса Вовка «Соняшникова рідня». Підкресли слово, яке вказує на ознаку. Якого слова воно стосується?

● Запиши подані словосполучення так, щоб вони означали багато предметів.

Олійна фарба —
Спритний горобець —

5. Прочитай і відгадай загадки.

1. Червоний колір, а винний смак, кам'яне серце, чому то так? **2.** Я жовтенька, я маленька, мов медочок солоденька, на баштані достигаю, тепле сонечко вітаю. **3.** Зелений, а не дуб, круглий, а не місяць, з хвостиком, а не миша.

6. Запиши за зразком слова — назви ознак до одного слова-відгадки (на вибір).

Зразок. Диня *(яка?)* жовтенька, маленька, солоденька.

ДЕ Є ХЛІБ, ТАМ Є ЖИТТЯ

102–103

1. ● Проскануйте QR-код та послухайте білоруську народну казку «Легкий хліб».

● Про що йдеться в казці? Що трапилося з вовком?

2. ● Прочитай білоруську народну казку (скорочено).

ЛЕГКИЙ ХЛІБ

Косив у лузі косар. Стомився і сів під кущем відпочити. Узяв торбинку, розв'язав і заходився їсти.

Виходить з лісу голодний вовк. Підійшов до косаря і попросив хліба. Сподобався вовкові хліб. Він і каже:

— Хотів би я щодня хліб їсти, але де мені його брати? Порадь, чоловіче!

— Спершу треба землю зорати, заборонувати, жито посіяти…

— Тоді буде хліб? — облизнувся вовк.

— Ні ще. Дочекайся, доки жито зійде, перезимує, навесні виросте, потім закрасує*, потім почне наливати зернятка, потім достигати…

— Ох, — зітхнув вовк, — дуже ж довго чекати. Але тепер я вже наїмся хліба досхочу!

— Де там наїсися! — перебиває косар. — Жито треба зжати, у снопи пов'язати. Снопи обмолотити, зерно в мішок зібрати, до млина завезти та борошна намолоти. Борошно треба замісити у діжі й чекати, поки тісто підійде, тоді в гарячу піч садити.

— Ой, — зітхнув вовк. — Ця робота дуже вже марудна й тяжка. Порадь мені, як легше їжу добувати.

— Раз не хочеш тяжкий хліб їсти, поїж легкий. Йди на вигін, там кінь пасеться, — говорить косар.

Прийшов вовк на вигін. Побачив коня:

— Коню, коню! Я тебе з'їм.

— Їж, — каже кінь. — Тільки спершу зніми з моїх ніг підкови, щоб не поламати собі зуби об них.

Нагнувся вовк підкови знімати, а кінь як ударить його копитом у зуби… Перекинувся вовк та тікати.

Прибіг до річки. На березі гуси пасуться. Захотілося йому гусей з'їсти. Попросили гуси, щоб вовк заспівав їм. Поки вовк співав, гуси знялися й полетіли.

Йде вовк, коли бачить — плентається дорогою дід. Вовк підбіг до діда і сказав, що з'їсть його. А дід вийняв із кишені торбинку з тютюном, сам понюхав і вовкові дав. Як почав чхати на весь ліс!.. Оглянувся, а діда й сліду нема.

Пішов вовк далі. Побачив на полі отару овець. Ухопив найбільшого барана:

— Баране, я тебе з'їм!

— Така моя доля, — каже баран. — Але щоб не мучитись мені довго та й тобі щоб не ламати зубів об мої старі кістки, стань край видолинка і роззяв рота. А я розженуся і сам ускочу тобі в рота.

Став вовк край видолинка, роззявив рота і чекає. А баран вибіг на пагорок, розігнався та — рогами вовка в голову. Очухався вовк та й каже:

— Цікаво: з'їв я його чи ні?

А тим часом косар закінчив роботу та йде додому. Почув він вовкові слова і каже:

— З'їсти то не з'їв, а легкого хліба спробував.

***Закрасує** — тут: зацвіте.

3. ● Що означає вислів *легкий хліб*?

● Про що вовк розмовляв з косарем? Хто ще допоміг вовкові «скуштувати легкого хліба»? Чому вовк шукав «легкого хліба»?

4. ● Обговоріть, на скільки частин можна поділити текст казки. Доберіть заголовок до кожної частини. Міркуйте так:

У першій частині йдеться про ... . Її можна назвати «Паляниця біля ...».

У другій частині йдеться про ... . Її можна назвати «Розмова косаря і вовка».

5. ● Доповни речення. Запиши його. Підкресли слова, протилежні за значенням.

Косар був ..., а вовк — ... .

● До поданих слів добери і запиши слова, протилежні за значенням. За потреби скористайся словами для довідки.

Легкий — Працьовитий —
Старий — Свіжий —

Слова для довідки: черствий, молодий, ледачий, важкий.

● Добери і запиши слова — назви ознак до слова *хліб*.

духмя́ний, арома́тний, запашни́й, паху́чий

6. Прочитай вірш. Поміркуй, які слова пропущено. За потреби скористайся словами для довідки.

ЗЕРНО

У ... сховалось,
щоб **зимою** спати,
піднялось весною
з теплої ріллі.
Влітку з нього виріс
... вусатий,
щоб пишалась осінь
... на столі.

Вадим Крищенко

Слова для довідки: колосок, землі, хлібом.

7. ● Спиши друге речення. Підкресли слово — назву ознаки.
● До виділеного сло́ва добери слова́ — назви ознак. Запиши їх.

104

1. Прочитай діалог «В аптеці».

— Добрий день! Моя подруга впала і подряпала собі руку.
— Шкода, що так трапилося. Подряпини глибокі?
— Ні, але трохи кровоточать.
— Візьми, будь ласка, пластир. Зумієш самостійно накласти?
— Так, я вже накладала пластир. Скільки це коштує?
— П'ять гривень.
— Візьміть гроші. Дякую.

2. Розіграйте діалог «У крамниці». Уявіть, що один (одна) з вас продавець, інший (інша) — покупець. Покупцеві бабуся доручила купити молочні продукти.

3. Прочитай оповідання.

ХЛІБ

Дід Харитон попросив Михайлика принести з магазину хліба. Хлопчик швиденько повернувся додому та й каже:

— Дідусю, я вам купив хліба, а собі — халви. Я дуже люблю халву, а без хліба можна обійтися.

День їв Михайлик халву, два дні їв Михайлик халву, а на третій не витримав і мовить старому:

— Дідусю Харитоне, хочете, я віддам вам свою халву, а ви мені — хоч шматочок хліба!..

— Але ж ти, внучку, казав, що без хліба можна обійтися?

— Можна, — зітхнув Михайлик, — але не довше двох днів.

За Євгеном Бандуренком

4. ● Про що попросив дід Харитон онука? Чи виконав Михайлик дідусеве прохання? Як ти ставишся до вчинку хлопчика? Висловлюйся за поданим зразком:

Я вважаю, що Михайлик вчинив ..., тому що ... . Отже, ... (зроби висновок).

● Яка головна думка цього оповідання?

5. ● Вибери і запиши кілька слів — назв ознак для характеристики Михайлика.

Михайлик *(який?)* ... , ... , ...
Скупий, щирий, жадібний, хитрий, чесний, сміливий.

● Прочитай прислів'я. Що в них спільного?

Хліб — годувальник, святиня людська. Найсмачніший хліб од свого мозоля. Житній хліб пшеничному калачеві дід.

● Випиши з прислів'їв сполучення слів *назва предмета + ознака предмета* за зразком.

Зразок. *(Що?)* Святиня *(яка?)* людська.

● Склади загадку про будь-який овоч або фрукт, використовуючи слова — на́зви ознак.

Зразок. Червоний, смачний, круглий. Що це? Помідор.

СЛОВА, ЩО НАЗИВАЮТЬ ДІЇ ПРЕДМЕТІВ

ДЕРЕВО МІЦНЕ КОРІННЯМ, А ЛЮДИНА — ДРУЖБОЮ

105–106

1. ЗАГУБЛЕНІ РУКАВИЧКИ

Товаришів у мене багато — у школі, у дворі. Але найбільше я дружу з Ігорем. Ми живемо в одному будинку, навчаємося в одному класі, сидимо за одною партою. Усі кажуть, що ми схожі між собою — як брати.

Яка в нас дружба — судіть з такої пригоди.

Коли похолодало і **випав сніг**, Ігореві купили зелені вовняні рукавички. Я теж захотів такі самі. **Мама купила** й мені.

Одного разу на великій перерві ми кидалися сніжками. Як подзвонили на урок, припинили гру. Вбігли в клас, глянули, а в нас обох немає по рукавичці. В мене — лівої, в Ігоря — правої.

Наступної перерви майже всім класом шукали. Перерили у шкільному дворі геть увесь сніг і не знайшли.

— Ну, де вона пропала? — сумував Ігор. — Тепер удома будуть лаяти…

— І мене лаятимуть… — журився я.

Після того вже й учителів мало слухали на уроках. Думали про загублені рукавички. Про те, як пояснити вдома, де вони поділися.

Мені ще нічого. Мама, звісно, погнівається, обізве ґавою-роззявою. Потім пересердиться і знову купить нові рукавички. А ось Ігореві більше перепаде. В нього мати сердитіша… Жаль, дуже жаль Ігоря…

«А що, як віддати йому свою рукавичку? — раптом подумав я. — У нього ж — права, у мене — ліва. Якраз і буде пара!..»

Але ж Ігор може ще й не взяти. Знаю його. Скаже: «Чого це ти мені свою віддаєш? Бери краще мою».

Наприкінці останнього уроку я засунув тихцем рукавичку в Ігорів ранець, глибоко, на саме дно.

— Ото здивується, як знайде! — тішився я. — Прийде зі школи додому, повитягає з ранця книжки, зошити, пенал, тоді — зирк! — аж у ньому й друга рукавичка спокійненько лежить. «І як вона там опинилася?.. Мабуть, хтось із хлопців або дівчат навмисне засунув, щоб покепкувати з мене», — подумає і радий-радий буде, що так щасливо все закінчиться.

Однак вийшло непередбачене, довелося самому дивуватися.

Я вдома викладав на стіл зі свого ранця книжки та зошити. Разом з ними витяг і зелену вовняну рукавичку. Спершу подумав, що ми з Ігорем переплутали ранці. Подивився на зошити. Ні, зошити мої. Значить, не переплутали. А як же тоді в мій ранець **потрапила** ця **рукавичка**? Адже я добре пам'ятаю, що засовував її не у свій, а в Ігорів.

Стривай, стривай, рукавичка ж із правої руки! Тепер все зрозуміло. Виявляється, Ігор теж хотів мене виручити і засунув у мій ранець свою рукавичку. От сміхота, от комедія!..

Хапаю рукавичку і мерщій до Ігоря. Тільки відчинив свої двері, відчиняються навпроти і його. Я тримаю в руці зелену вовняну рукавичку і він держить таку ж...

За Борисом Комаром

2. ● Коли відбувалися описані події? Де жили хлопці? Де вони навчалися? Як хлопці хотіли виручити один одного?

● Розглянь малюнки. Знайди і прочитай речення, які стосуються малюнків.

3. ● Обговоріть, чи можна назвати хлопчиків справжніми друзями. Доведіть свої думки словами оповідання.

● Уявіть, що ви зустрілися з хлопцями — дійовими особами оповідання. Про що б ви запитали їх?

● Складіть прислів'я. Визначте, яке з них могло б бути заголовком оповідання.

Як будемо в дружбі жити, ▶	◀ нині розсталися.
Вірному другові ▶	◀ нас нікому не зломити.
Вчора бралися, ▶	◀ немає ціни.

4. ● Випиши з оповідання Бориса Комара «Загублені рукавички» виділені словосполучення. Став питання від слова до слова за зразком.

Зразок. Сніг *(що зробив?)* випав.

5. Проведи мовне дослідження.

Крок 1. Назви питання, які ти ставив/ставила від слова до слова.

Крок 2. Визнач, що означають ці слова (назву, ознаку чи дію предмета).

Крок 3. Зроби висновок.

Слова, які називають дії предметів, відповідають на питання *що робити? що зробити? що робив? що зробив? що робила? що робило? що робили? що роблять? що будуть робити?*

6. ● Розглянь малюнки. Розкажи, хто що робить. Склади і запиши речення за зразком. Підкресли слова — назви дій.

Зразок. Надійка <u>катається</u> на ковзанах.

● Випиши з першого абзацу оповідання Бориса Комара «Загублені рукавички» слова — назви дій.

● Скажи, як хто пересувається. За потреби користуйся словами із довідки. Запиши речення.

Заєць *(що робить?)* … . Риба *(що робить?)* … . Горобчик *(що робить?)* … . Равлик *(що робить?)* … .

Слова для довідки: плаває, стрибає, повзає, літає.

1. МИ З ГРИЦЬКОМ — ДРУЗІ

Із-за паркана дивиться соняшник. Золотою квіткою через паркан перехилився. А поряд із соняшником Гриць. Він теж як розквітлий соняшник під сонцем. Личко світле, чубчик золотавий. Гриць хоче побачити, що робиться по цей бік. А що тут робиться? Несу кролятам трави на сніданок. Вони так гарно снідають. Кожне по травиночці в зубки — хрум-хрум… А двоє сіло на порозі хлівчика, вмиваються перед сніданком. Лапками поза вухами, по мордочці…

— Перелазь через паркан, — кажу Грицеві, — побачиш зблизька.

Не встиг я оком змигнути, як Гриць уже тут. Нудно хлопчикові, у дитячий садок не ходить, його дома бабуся бавить. Подивився він на кролят зблизька та й каже:

— Я теж їм трави приніс би…

— Принеси, — кажу.

Побіг він у садок — і вже несе оберемочок травиці. Віддав кролятам, став дивитись, як вони снідають.

Жаль мені Гриця, що не ходить у дитячий садок. Хочу, щоб він не нудьгував, то й кажу малому:

— Візьми собі, Грицику, оцих двоє, що вмивалися, матимеш кому траву носити.

— Задаром даєш? — недовірливо дивиться Гриць.

— Авжеж. Клітку їм змайструємо, бо хлівчика у вас нема.

— А я тобі… А я тобі… — задумується Гриць — не знає, що дасть мені за кролят.

— А ти будеш мені другом! — кладу йому руку на плече.

— Як це я буду твоїм другом?

— Будемо в неділю до річки ходити, купатися.

— І до лісу по гриби! — тішиться Гриць.

— І до лісу.

— Це так бути другом? — дивиться на мене хлопчик, тримаючи на руках двоє кролят.

— Не тільки на річку та в ліс...

— А куди ж іще?

— Усюди, — кажу Грицькові, — навіть у дитячий садок підеш зі мною.

Тепер ми з Грицьком — друзі.

Андрій М'ястківський

2. Якого віку був Грицько? Прочитай, як автор описує хлопчика. Що хотів побачити Грицько? Як оповідач ставиться до маленького хлопчика? Доведи свої думки рядками з оповідання.

3. ● Прочитайте розмову оповідача з Грицьком в особах.

● Чому Грицько не розумів, що означає бути другом? Як би ви пояснили хлопчикові, кого можна вважати другом?

4. ● Запиши слова — назви дій до назв предметів.

Грицько *(що робив?)* дивився, ..., ...
Кролята *(що робили?)* ..., ...
Соняшник *(що робив?)* ..., ...

● Прочитай слова. Випиши назви дій.

Друг, дружити, дружба, подружився, товариш, здружилися, подруга, дружний, товаришувати.

● Доповни речення потрібним словом.

Гриць ... (сумував, нудився, радів). Його ... (бавила, вирощувала, розважала) бабуся. Хлопчик ... (купив, накосив, приніс) кроликам травичку. А потім ... (підглядав, дивився, заглядав), як вони ... (вечеряють, обідають, снідають).

дити́на

● Склади і запиши прислів'я. Підкресли слова — назви дій.

Дитина плаче, ▶ ◀ аби не плакала.
Виховав дитину ▶ ◀ в добру годину.
Чим би дитина не бавилась, ▶ ◀ а матері боляче.

109

1. ТУРБОТЛИВІ ДРУЗІ

Як тільки прокинеться
Петрик у хаті —
радіють під вікнами
друзі пернаті.

Підніметься з ліжка,
відкриє фіранку,
а голуб воркує:
— Доб-р-ого р-р-анку!

Горобчики ж можуть
завдати і кривди,
бо все про уроки:
— Чи вчив ти?
— Чи вчив ти?

Та ще й прискіпучі —
зачівкають хором:
— Чи вчив ти, чи вчив ти,
що задано вчора???

А десь захопився
гулянням чи грою —
від друзів пернатих
немає спокою.

Найбільше ж діймають
тріскучі сороки:
— А ско-ро уро-ки!
А скоро уро-ки!..

Дмитро Білоус

2. Який настрій вірша? Кого називають пернатими? Які птахи дружили з Петриком? За що хвилювалися друзі?

3. ● Проведіть дослідження. Зіставте слова — назви птахів і пташині «слова». Що цікавого ви помітили? Висловлюйте свої міркування за зразком:

Голуби воркують, тому автор чує в цьому воркуванні слова … .

● Уявіть себе іншими птахами (синичкою, пугачем…). Як би ви спілкувалися із Петриком?

4. ● Запиши слова — назви птахів. Допиши, як вони співають. За потреби скористайся словами для довідки.

Горобець *(що робить?)* … . Соловей *(що робить?)* … . Журавель *(що робить?)* … . Зозуля *(що робить?)* … . Жайворонок *(що робить?)* … .

Слова для довідки: тьохкає, цвірінькає, кує, курличе, щебече.

● Добери і запиши близькі за значенням слова до слів *радіти*, *навчати*.

«НАШ ТАРАС ШЕВЧЕНКО — СОНЦЕ УКРАЇНИ»

110

1. Тарас Григорович Шевченко — художник і поет, гордість і слава України. Він народився в селянській родині. З дитинства любив малювати. А ще Тарас Шевченко написав багато віршів. Перша збірка віршів мала назву «Кобзар». Згодом поета почали називати Великим Кобзарем.

2. ● Заповніть таблицю (на аркуші паперу).

Тарас Григорович Шевченко		
Ми вже знаємо	Хочемо дізнатися	Де можна знайти інформацію

- Проскануйте QR-код та перегляньте відео «Дитячі роки Т. Г. Шевченка».
- Що ви дізналися про дитинство Тараса Шевченка?

3. СОНЦЕ УКРАЇНИ

Я маленький хлопчик,
сьомий рочок маю,
але про Шевченка
вже багато знаю.

Нині нам про нього
мами розказали —
рушником новеньким
ми портрет прибрали.

Він — дитя з-під стріхи,
він в селянській свиті —
а придбав нам слави,
як ніхто на світі.

А та наша слава
не вмре, не загине,
наш Тарас Шевченко —
сонце України.

Уляна Кравченко

4. Кого автор називає «сонцем України»?

5.
- Спиши друге речення з вірша Уляни Кравченко «Сонце України». Підкресли слова — назви дій.
- Утвори слова — назви дій від поданих слів.

Зразок. Слава — славити.

Знання — … . Світло — … . Радість — … . Гордість — … .

- Спиши уривок з вірша Тараса Шевченка «За сонцем хмаронька пливе». Підкресли слова — назви дій. Виділене слово поділи рисками на склади для переносу.

ЗА СОНЦЕМ ХМАРОНЬКА ПЛИВЕ…

За сонцем хмаронька пливе,
червоні поли розстилає,
і сонце **спатоньки** зове
у синє море; покриває
рожевою пеленою,
мов мати дитину…

Тарас Шевченко

111

1. Прочитай слова-«навпаки».

йаг	ря	ецнос
нал	дас	абрев
елоп	ватс	ялопот

2. ## СВІТАЄ, КРАЙ НЕБА ПАЛАЄ…

Світає, край неба палає,
соловейко в темнім гаї
сонце зустрічає.
Тихесенько вітер віє,
степи, лани мріють,
між ярами над ставами
верби зеленіють.
Сади рясні похилились,
тополі по волі
стоять собі, мов сторожа,
розмовляють з полем.

Тарас Шевченко

3. Яким ти уявляєш ранок, описаний у вірші? Які куточки української природи змальовує поет? Хто зустрічає світанок? З чим автор порівнює тополі?

4. ● Добери близькі за значенням слова до поданих слів.

Зразок. Мріють — фантазують.

Віє — … . Палає — … .

● Склади і запиши прислів'я. Вибери зі слів для довідки і запиши близькі за значенням слова до виділеного слова.

Шевченкові твори **сяють**, ▶ ◀ наче сонце для нас.
Ми Шевченка славить будем ▶ ◀ мов ясні зорі.
Шевченко Тарас ▶ ◀ і ніколи не забудем.

Слова для довідки: виблискують, засвічуються, світять, палають, гріють, блищать, вмикаються.

● Спиши прислів'я.

Не думав, не гадав, як у біду попав. Сонце відчиняє світ, а книга відкриває очі. Ніж виряджатись у яскравий одяг, краще одягнись у знання.

● Підкресли слова — назви дій, близькі за значенням.

112

1. Прочитай вислів.

Шевченкове слово старіє. в віках не

2. Підготуйся до виразного читання вірша (прочитай вірш напівголосно, наголошуючи виділені слова; поміркуй, де варто зробити паузи).

ЗАЦВІЛА В ДОЛИНІ ЧЕРВОНА КАЛИНА

Зацвіла в долині
червона калина,
ніби **засміялась**
дівчина-дитина.
Любо, любо **стало!**
Пташечка **зраділа**
і **защебетала**…

Тарас Шевченко

3. Який настрій цього вірша? Які картини ти уявляв/уявляла, читаючи вірш? З ким поет порівнює калину?

4. ● Добери до поданих слів протилежні за значенням слова. За потреби скористайся словами для довідки.

Зразок. Зацвіла — відцвіла.

Засміялась — … . Зраділа — … . Защебетала — … .

Слова для довідки: засумувала, відцвіла, заплакала, замовкла.

● Прочитай слова. Знайди серед них близькі та протилежні за значенням.

Говорити, трудитися, опускатися, розмовляти, мовчати, розповідати, лінитися, розказувати, повідомляти, підніматися.

● Виконай завдання на вибір.

✓ Запиши близькі за значенням слова.

Зразок. Говорити, балакати, …, …, … .

✓ Запиши за зразком протилежні за значенням слова.

Зразок. Говорити — мовчати.

● Доповни речення словами, близькими за значенням. За потреби скористайся словами для довідки. Спиши речення.

У нашому класі дівчатка та хлопчики дружать, …, … .

Слова для довідки: ладять, приятелюють, ворогують, насміхаються.

● Спиши прислів'я. Підкресли слова — на́зви дій.

Калинова сопілка розрадить, коли гірко. Калиновим мостом йти легко і просто.

113

1. ПОПРОЩАЛОСЬ ЯСНЕ СОНЦЕ

Попрощалось ясне сонце
з чорною землею.
Виступає круглий місяць
з сестрою зорею…
І темний гайок зелененький,
і місяць з зорями сіяв,
і соловейко на калині
то затихав, то щебетав…

Тарас Шевченко

2. Який настрій цього вірша? Яку пору доби описав поет? Доведи свою думку словами вірша.

3. Відшукайте у вірші слова, ужиті в переносному значенні. Обговоріть, чому ви так уважаєте.

4. ● Спиши останнє речення вірша Тараса Шевченка «Попрощалось ясне сонце». Підкресли слова — назви дій, протилежні за значенням.

● Доповни речення словами — назвами дій. Запиши доповнені речення.

Увечері зорі … на небі, а вранці … . Восени солов'ї … , а навесні … .

5. ● На тестові завдання Миколка й Даринка відповіли так:

1. До слів — назв дій ставлять питання:
а) хто?, що?; **б)** що робить?, що зробить?.
2. Близькими за значенням є пара слів:
а) говорити — мовчати; **б)** говорити — балакати.
2. Протилежними за значенням є пара слів:
а) підняти — кинути; **б)** підняти — піднести.

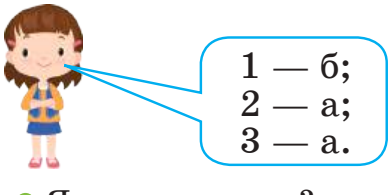

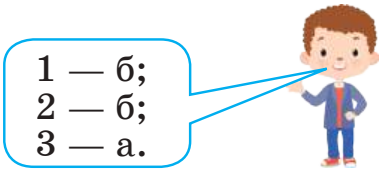

● Яка ваша думка?

6. ● Прочитай. Запиши слова, які можна перенести з рядка в рядок.

Об'їхати, іде, бере, укрив, спить, ліз, уявили, сіє, прикрасити, ллє.

● Склади і запиши речення з двома словами (на вибір).

СЛУЖБОВІ СЛОВА
А ВЖЕ ВЕСНА, А ВЖЕ КРАСНА

114

1. ● Відгадай загадку.

Все у зелені довкола:
пасовища, ліс і поле.
Мчать струмочки до ріки,
ліплять гнізда ластівки.
І в сороки новина —
облетіла всіх вона,
сповіщаючи: …

За матеріалами вільних інтернет-джерел

● Які ознаки весни згадуються в загадці?

2. А ВІН УЖЕ ДОМА

Ще не скрізь розтанули сніги. Ще і в полі, і в лісі доживають свого віку холодні злежані плями. А він уже прилетів. Уже бігає чорними таловинами на своїх високих ніжках. Раз у раз нахиляє до землі голівку.

То висмикне хробака, то лялечку, то захрумтить чорним блискучим жучком. А коли вияснить небо, злітає і починає голосно співати. Почувши цей спів, протирає заспані очі борсук:

— Га, що трапилось?

— Весна, весна! — радіють в мурашнику мурашки.

— Ке-е-е… — ворушиться під корчем жаба. — Вилазити треба.

Радіють усі прильоту шпака.

Юрій Старостенко

3. Який період весни (початок, середину, кінець) описав автор? Прочитай ознаки весни. Чий приліт звеселив усіх?

4. ● Обговоріть, як поводяться шпаки після прильоту.

● Розгляньте малюнки. Прочитайте словосполучення праворуч. Чи зрозуміло, де перебуває шпак?

Шпак ✿ шпаківні.
Шпак ✿ шпаківнею.
Шпак заглядає ✿ шпаківню.

● Прочитайте слова. Поміркуйте, як доповнити ними словосполучення.

На, у, над, біля, перед, до, із.

5. ● Запиши кілька доповнених словосполучень за зразком. Підкресли уставлені слова.

Зразок. Шпак <u>біля</u> шпаківні.

● Чи можеш поставити питання до підкреслених слів?

У мові є слова, до яких не можна поставити питання.
Це — **службові слова.**
Вони служать для зв'язку слів у реченні.

● Прочитай речення. Вибери з дужок потрібні службові слова. Спиши.

Шпаків називають провісниками весни. Їхню бадьору пісню можна почути ... *(у, на, до)* березні.

Шпаки охоче заселяють шпаківні, які ... *(на, для, у)* них готують люди. А ... *(із-за, під, в)* лісах займають дупла, видовбані дятлами.

● Запиши кілька словосполучень зі службовими словами *на, для, у*.

115–116

1. ● Навчися швидко читати слова. Визнач, чи всі слова тобі зрозумілі.

товари́ство	несподі́вано	роздивля́ємось
батіжки́	несподі́ванка	заквітча́лися
галу́зка	розкі́шний	гойда́тиметься

● Вибери слово, яким потрібно доповнити речення.

1. Навесні берези і вільхи прикрашені ... (бантами, сережками, стрічками). **2.** Близьким за значенням до слова **галузка** є слово ... (гілка, стовбур, листок). **3.** Протилежним за значенням до слова **довгий** є слово ... (вузький, широкий, короткий).

2. ● Прочитай текст.

ДЕНЬ БЛАКИТНОЇ ВЕСНИ

Ранньої весни виходимо ми з Оленкою до лісу.

Пильно роздивляємось між деревами. Але не бачимо жодної квіточки, навіть молодої травинки.

А то що темною зеленню густо так постелилося? Підходимо ближче... Барвінок! Міцно тримаються один одного батіжки. Торкаємо одну стеблину, а все товариство ворушиться:

— О, це ви мене турбуєте? Я вже давно не сплю. Ах, на сонечку так хороше!

— Грійся-грійся, — усміхається донька.

Йдемо далі, під гору. По вологому листі ступати м'яко.

Бух!.. Бух!..— несподівано посипалися важкі краплі. Б'ють нас по плечах, по руках... Ми аж стрепенулися від несподіванки. Глянули — береза над нами, пишна та рясна. Галузки, мов коси вишневого кольору, м'яко, розпушено спадають до землі... Знову — бух!.. Бух...

— А-а, здрастуй, здрастуй, берізонько! — вітаємось. — І ти вже пробудилася?

— Цього ранку. Вже й соком земля напоїла.

— А ти скоро зазеленієш, берізко? — цікавиться Оленка.

— Скоро.

— І на твоїх вітах знову ремез у гніздечку гойдатиметься?

— Звичайно. Він мій щирий друг.

Далі сходимо вниз, до болітця. Там ще лід блідо зеленіє між купинами в осоці. Вільхи заквітчалися довгими сережками.

З-за вільх визирає розкішний кущ чорної лози. За ним — стрункий молодий сосняк золотисто всміхається.

Та найбільша радість чекає на нас попереду. На горбку біля сосон блакитне око підморгує до нас. Пролісок! Та ще й не один, а цілих п'ять!.. Найстарший розцвів, мабуть, щойно перед нашим приходом. Поспішив, аби не минули, глянули і на його вроду.

Над пролісками, на сухій галузці, синичка сидить. Заклопотана чимось, навіть нас не помічає. Враз спурхнула на землю. Вхопила дзьобиком чорного листка-капелюха і відкинула геть. Стріпнула крильцями й злетіла на гілку сосни.

До сонця всміхнулося ще кілька проліскiв. Вони були прикриті «капелюхом».

— А якою тобі видається весна? — запитую в доньки.

— Блакитною-блакитною...

Пролунав дзвінкий короткий спів. То синичка пробувала голос і лаштувалася вітати новий день блакитної весни.

За Сергієм Носанем

3. ● Визнач, який настрій викликало в тебе це оповідання.

радість

захоплення

здивування

сум

● Куди вирушили батько з донькою? Які дерева, кущі вони побачили? Від чого стрепенулися мандрівники? Чим була заклопотана синичка? Чому дівчинці весна видалася блакитною? Скільки проліскiв зірвала дівчинка?

4. ● Обговоріть, якою вам видається весна.

● Складіть поради для однокласників «Бережіть первоцвіти!».

5. ● Склади і запиши речення з кожної групи слів. Підкресли службові слова. Познач закінчення у словах, які ти змінив/змінила.

Проліски, галявина, на, розквітли. Вони, свої, сонце, до, підняли, голівки. Схожою, галявина, на, килим, стала.

● Як ти написав/написала службові слова з іншими словами: разом чи окремо?

Службові слова пишуть окремо від інших слів.

● Склади і запиши речення з поданими словосполученнями.

На килимку; біля килимка; під килимом; за килимом.

ки́лим, килимо́к

● Прочитай, як Даринка й Миколка розказали про проліски. Хто з дітей описав квітку, а хто поділився науковою інформацією?

Пригріло сонечко. На ще білому лісовому килимі з'явилися блакитні цяточки. Це проліски. Їхні маленькі ніжні голівки схожі на дзвіночки. Ніжним дзенькотом вони хочуть розбудити сплячу природу.

Проліски — рід трав'янистих рослин. Народні назви: первоцвіт, небовий ключ, скоролісок. В Україні росте три види пролісків. Усі вони занесені до Червоної книги. Проліски найкраще ростуть під листяними деревами.

● З наукового тексту випиши речення, у яких є службові слова.

● Прочитай текст. Упізнай казку. Спиши. Підкресли службові слова.

Поклала баба колобок ... вікні. Він стрибнув ... вікна — ... призьбу, ... призьби — ... землю. Побіг ... дорозі ... лісу.

117

1. ВЕСНА! ВЕСНА!

Весна, весна!
Радійте, дітки!
Ховайте швидше саночки!
Немов пташки,
летіть із клітки, —
з кімнати, з хати у садки.
А там, в садочках,—
сонце, співи.
В траві фіалки зацвіли…
Джмелі і бджілки загули,
і скрізь метелики щасливі.

Олександр Олесь

2.
- Хто радіє приходу весни? Знайди порівняння у вірші. Що ними автор хотів передати?
- Підготуйся до виразного читання вірша. Поміркуй, які речення потрібно прочитати з радістю. Визнач, де потрібно робити паузи, які слова виділити інтонацією.

3.
- Від слова *весна* можна утворити чимало слів. Утвори й запиши кілька з них. Поцікався, які слова записали твої однокласники.
- Прочитай початок речень. Доповни їх так, щоб утворився текст.

У весняному лісі … . Під липою … . На сосні … . На блакитному небі … .

- Запиши текст. Підкресли службові слова.
- Утвори сполучення з різними службовими словами. За потреби змінюй закінчення слів. Запиши словосполучення однієї групи.

1. Покласти … парту *(на, у, під, за)*. **2.** Почепити … вікно *(над, за, під, перед)*. **3.** Сховати … ящик *(на, у, під, за)*.

- Прочитай весняні прикмети, уставляючи потрібні службові слова. Спиши.

Якщо … березні видно дятла, то весна пізньою буде. Коли птахи в'ють гнізда … сонячній стороні, то буде холодне літо.

118

1. Здавна на початку весни українці виконували обрядові пісні-веснянки. Через пісню люди «будили» природу, передавали їй свою енергію. Веснянка — це не лише пісня, а й танець, гра, закликання весни.

2.
- Проскануйте QR-код та перегляньте відеоролик «Закликання весни».
- Перевірте себе.

1. Хто має прогнати зимоньку-снігуроньку?
а) діти; **б)** весняночка-паняночка.

2. Куди має йти зима?
а) в темні ліси; **б)** у високі гори.

3. Що означає вислів «буде тобі край»?
а) настане кінець; **б)** все почнеться спочатку.

4. Що трапиться, коли вийде сонечко?
а) все замерзне; **б)** вода потече.

3. Прочитай закличку.

ВИЙДИ, ВИЙДИ, СОНЕЧКО

Вийди, вийди, сонечко,
на дідове полечко,
на бабине зіллячко,
на наше подвір'ячко,
на весняні квіточки,
на маленькі діточки.
Там вони граються,
тебе дожидаються.

З народного

4.
- Який настрій заклички? Чому діти закликають сонечко? Які картини постають у твоїй уяві після читання заклички? Розкажи.
- Зверни увагу, які пестливі слова вжито в закличці. Чому, на твою думку, в закличках багато пестливих слів?

5.
- Випиши із заклички «Вийди, вийди, сонечко» три словосполучення зі службовими словами за зразком.

Зразок. Вийди <u>на</u> полечко.

● Склади і запиши речення за малюнком і поданими службовими словами.

за	на
у	під
біля	через

● Прочитай, уставляючи потрібні службові слова.

1. Підійшли … річки, … ялини, … будинку. **2.** Сховався … деревом, … дуплі, … кущем.

● Запиши одну групу словосполучень.

● Спиши з книжки, яку читаєш, два речення зі службовими словами. Підкресли службові слова.

119

1. Прочитай. Поміркуй, які службові слова пропущено.

ТРАВКА-ВЕСНЯНКА

Травко-муравко,
стелись … галявку,
… стежку … броду,
… стежку … хати,
де ходить … воду
Іванкова мати.
Травко-ласкавко,
стелись аж до ґанку.
— Ми будем з тобою, —
матуся сказала. —
Покропим водою,
щоб ти не зів'яла.
Травко-веснянко,
стелись на полянку,
на згір'я* шовкові,
на луки під гаєм,
на землю в обнові,
де ми виростаєм.

З народного

***Згір'я** (узгір'я) — невисока гора; схил гори.

2. Який настрій веснянки? Про що діти просять травку? Як по-різному діти звертаються до травки?

3. ● Спиши перше речення з тексту веснянки, уставляючи пропущені службові слова.

● Виконай завдання на вибір.

✓ Випиши з тексту веснянки три слова — назви предметів за зразком.

Зразок. *(Хто?)* мати, *(що?)* вода.

✓ Випиши з тексту веснянки три словосполучення *назва предмета + ознака предмета* за зразком.

Зразок. *(Що?)* згір'я *(які?)* шовкові.

✓ Випиши з тексту веснянки три слова — назви дій предметів за зразком.

Зразок. *(Що роби?)* стелись.

● Добери і запиши по кілька слів — назв ознак і слів — назв дій до сло́ва *весна*.

Весна *(яка?)* рання, ..., ...

Весна *(що робить?)* заквітчує, ..., ...

● Перевір себе.

1. Випиши групу слів, які називають предмети.

а) Весна, веснянка; **б)** весняний, веселий.

2. Запиши прислів'я, у якому є слово — ознака предмета.

а) Весна кличе в поле.

б) У весняну погоду і сумний веселим буває.

3. Запиши речення, у якому є слова — назви дій.

а) Сонце світить, сонце сяє, вся природа оживає.

б) Сонце — джерело світла і тепла.

РЕЧЕННЯ

НЕХАЙ БРИНЯТЬ СТРУНИ ДОБРА

1. ПЛАСТИЛІНОВИЙ ПЕСИК

Маленькій Олесі тато подарував пластилін. Відкрила вона коробочку — а в ній кольорові брусочки лежать. Вирішила Олеся песика зліпити. Але чи пластилін був не дуже слухняним, чи песик мав бути вередливим... З-під Олесиних пальчиків він ніяк не з'являвся. Вже і тулуб йому зліплено, і голову. І лапи з хвостом припасовано. А мордочка й вуха ніяк Олесі не вдаються. Стиснула вона

пальчиками з боків ту пластилінову мордочку. Дивиться на неї чи то лис, чи вовк. «Задовгий ніс», — вирішила дівчинка і легенько приплюснула його пальцем. А тут саме брат Юрко з двору забіг.

— А чого це, — каже, — у твого поросяти хвіст такий довгий?

— Не насміхайся, — насупила Олеся брови. — І зовсім це не порося. Це песик.

— Ой, тримайте, бо впаду, — далі глузує Юрко. — Де це ти бачила, щоб у собаки замість носа свинячий п'ятак був?

Прикро Олесі, що брат її на кпини бере*, та роботи вона не кидає. Юркові добре. Придумав собі, що він мисливець. Цілісінький день по двору гасає з кривим дрючком. Це, бачте-но, в нього лук. І нехай гасає. А Олесі треба собачку виліпити.

Пішла вона у двір, покликала Рекса. Погладила його, придивилась і знов до хати. Тут саме бабуня надійшла.

— Ото, — каже, — золота дитина: сидить тихенько, котика робить. Не те що той вітрогон, — і кивнула на Юрка, що саме промчав під вікном. — Гарний, доню, котик, дуже гарний. Ліпи.

Олесі аж сльози на очі набігають. Не вдається песик, хоч плач. Та плакати вона не буде. Ліпить далі. І так і сяк його мне. Старається. І виліпила-таки.

А як зібралась уся родина до вечері, винесла дівчинка свій виріб. Поставила на стіл. Всі аж охнули з подиву. Навіть Юрко зачудувався. А Рекс, що забіг з двору, все до столу підстрибував. Мабуть, і він Олесиного песика признав.

За Оксаною Кротюк

***Брати на кпини** — насміхатися, глузувати.

2. ● Назви́ дійових осіб оповідання. Де Олеся взяла пластилін? Чому дівчинці не вдавалося зліпити песика? Чи допоміг Юрко сестричці? Чи вдалося дівчинці завершити роботу?

● Вибери серед поданих слів ті, які характеризують Олесю.

Наполеглива, ледача, працьовита, допитлива, нетерпляча, спокійна, безпорадна, кмітлива.

3. Уявіть, що Олеся надіслала вам sms-повідомлення: *«Мені не вдається зліпити пластилінового песика»*. Складіть повідомлення-відповідь. Пам'ятайте, що воно має бути коротким, зрозумілим. Поцікавтеся, які повідомлення склали інші.

4. ● Перечитай ще раз останній абзац тексту. Скільки в ньому речень? Що допомогло тобі визначити кількість речень?

● Проведи мовне дослідження.

Крок 1. Прочитай рядки слів.

Олеся вирішила зліпити песика
Та пла́кати вона
Юрко промчав, наче
Рекс підстрибував до

Крок 2. Слова котрого рядка виражають закінчену думку?

Крок 3. Який рядок слів можна назвати реченням? Зроби висновок.

Речення — це слово або декілька слів, які виражають закінчену думку.

5. ● Спиши рядок з попереднього завдання, який виражає закінчену думку. Постав крапку в кінці записаного речення.

● Прочитай речення. Зверни увагу на знаки, які стоять у кінці. Прочитай речення відповідно до цих знаків.

1. А чого у поросяти такий довгий хвіст? **2.** Ой, тримайте, бо впаду! **3.** Всі аж охнули з подиву! **4.** Олеся виліпила песика.

● Спиши речення, у кінці яких є знаки оклику.

У кінці речення можуть стояти **крапка, знак оклику, знак питання.** В усному мовленні в кінці речення роблять **паузу.**

● Склади і запиши речення про своє улюблене заняття.

122

1. РУКАВИЧКА І СТРУМОЧОК

Юрчик каже Катрусі:

— Хоч ти йди в ліс по дрова, а я вдома сидітиму. Хоч я вдома сидітиму, а ти йди по дрова!

— Подумаєш! — відповіла Катруся. — Я ще кращу обдурилочку знаю. Не віриш? То слухай. Спершу ти мене підвези, а як стомишся, я на тобі покатаюся.

— Ач яка! — образився Юрчик. — Я так не хочу!

— Хочеш чи не хочеш, а бери мотузку та й подамося в ліс.

А Юрчикові не хочеться. Він і каже:

— Як одгадаєш загадку, то піду. А не одгадаєш — сама йди.

— Яка ж у тебе загадка?

— А ось яка: плету хлівець на четверо овець. А п'ятий окремо. От і не вгадаєш!

— Хоч і не відгадаю, — відповіла Катруся, — так і ти ж не відгадаєш. Ану, що воно буде? Біжу, біжу — не вибіжу, течу, течу — не витечу?

Довго думали. І ні Юрчик, ні Катруся не відгадали. **Це тому, що не глянули на назву оповіданнячка.** А коли б глянули, то одгадали б відразу!

Іван Сенченко

2. ● Назви́ дійових осіб оповідання. Прочитай виділене речення. Чи погоджуєшся ти з цією думкою? Висловлюйся за поданим зразком:

Я погоджуюся (не погоджуюся) з цією думкою. Адже ... .

● А тобі вдалося відгадати загадки?

3. ● Що, на вашу думку, називають обдурилочками? Які обдурилочки знали Катруся і Юрчик?

- Прочитайте оповідання в особах. Порадьтеся, які речення потрібно читати здивовано, які — хитро. Не забувайте про міміку (вираз обличчя), жести.
- Складіть продовження розповіді (пофантазуйте, чи підуть діти у ліс, про що розмовлятимуть дорогою...).

4. Дослідй, які ознаки має речення.

Крок 1. Прочитай останній абзац оповідання Івана Сенченка «Рукавичка і струмочок». З якої літери (великої чи малої) пишемо перше слово в реченні?

Крок 2. Як пишуть слова в реченні (разом чи окремо)?

Крок 3. Зверни увагу, чи зв'язані між собою слова в кожному реченні.

Крок 4. Зроби висновок.

Перше слово в реченні пишемо з великої літери.
Слова в реченні пишемо окремо.
Слова в реченні зв'язані між собою за змістом.

5. ● Прочитай мовчки. Установи межі речень. Запиши речення.

Катруся і Юрасик пішли до лісу біля старого дуба вони побачили фіалочки діти милувалися квітами.

● Прочитай групи слів. Склади і запиши речення.

Раптом, хвіст, лисячий, майнув, за кущами. Кинулися, за лисицею, діти. Втекла, хитрунка, швидко, та.

123–124

1. Прочитайте назву оповідання. Поміркуйте, про що йтиметься в тексті. Обговоріть, що означає слово *вередуля*, кого так називають.

2.

ВЕРЕДУЛЯ

Хто хоч раз зустрічав ту дівчинку, той пам'ятав її все життя. Чому? Насамперед тому, що вона була дуже вродлива. Про таких кажуть «дівчина-писанка», «дівчина-казка». А якою чарівною ця дівчинка була у свята! Мама вдягала її в оксамитову сукенку з білим мереживним комірцем. Уплітала в розкішні коси атласні черво-

ні стрічки. Побачивши прегарне дівчатко, зупинялися перехожі, трамваї, авто, собаки, коти, ворони, горобці…

Проте споглядання того осяйного дива тривало лічені секунди. Річ у тім, що красуня мала погану вдачу. Оце й було другою причиною того, що вона надовго запам'ятовувалась людям. Другого такого вреднючого дівчиська годі було відшукати на всій земній кулі.

Вона верещала, коли їй щось не подобалося. Падала на підлогу і дригала ногами, коли їй не купували того, що вона хотіла. Втручалася у розмови дорослих. У гостях хапала найбільший шмат торта. Відривала метеликам крильця. Влаштовувала на дитячому майданчику «салюти» з піску. Реготала в театрі так, що аж декорації хиталися.

Ніхто ніколи не знав, що вона утне наступної миті. Знайомі як могли уникали зустрічі з цією потворною красунею. А що було робити рідним?

Сусідські діти оминали хатину, де жила ця дівчинка, десятою дорогою. Тож вона найчастіше бавилася на подвір'ї або в садку сама. У погожі дні бігла до струмка і там будувала з піску та глини замки. Ті будівлі були такі самі гарні, як і вона, але про це знали лише жабки та водомірки.

Тетяна Нелинь

3. Чи справдилися ваші передбачення щодо змісту тексту? Як називають вродливих дівчаток? Прочитай, чому всі зупинялися, коли бачили дівчинку. Чим, крім краси, вона запам'ятовувалася людям? Чому дівчинку називали вередулею?

4.
- Обговоріть, як допомогти дівчинці змінитися.
- Складіть продовження розповіді.

5.
- Полічи, скільки речень в останньому абзаці тексту «Вередуля». Прочитай їх з відповідною інтонацією. Розкажи, про що розповідається в кожному реченні. Яким словом у другому реченні замінено слово *дівчинка*?

Є речення, у яких про щось розповідається, повідомляється. Такі речення називають **розповідними.**
У кінці розповідного речення
може стояти **крапка** або **знак оклику.**

- Спиши з тексту «Вередуля» два розповідні речення.
- Прочитай речення відповідно до розділових знаків. Спиши, поставивши в кінці необхідні розділові знаки.

Старанність і труд усе перетруть *(. !)*
Того мені бажається, чого вдома не мається *(. !)*
Палець об палець не вдарить *(. !)*

1. Уявіть, що ви прийшли зі школи, пообідали. Бабуся просить вас помити посуд, а ви хочете переглянути мультфільм. Як ви вчините?

2. ПІДЛОГА БУДЕ ЧИСТА… А ДУША?

Першокласниця Марійка, прийшовши додому, побачила: підлога в кімнатах чиста, аж блищить.

— Як у нашому класі після уроків, — сказала мамі Марійка.

— Як це — після уроків? — здивувалась мати. — А під час уроків?

— Чергові витирають підлогу після уроків. Бо приходить комісія й ставить оцінку за чистоту. Навіщо ж витирати підлогу до уроків?

— Мудрі у вас порядки, — усміхнулася мати.

Тільки вони закінчили розмову, як хтось постукав.

Мама відчинила двері.

До хати ввійшла сусідка — стара-престара бабуся Христина.

Бабусі вісімдесят дев'ять років. У неї сім синів, три дочки, багато внуків і правнуків.

Мама вклонилась бабусі, взяла її під руку й повела до вітальні.

Жахнулась Марійка. Надворі дощ, взуття в бабусі

брудне, — там, де пройшла бабуся, розпливлись калюжі.

Довго сиділа біля столу бабуся Христина. Мама частувала її чаєм.

Коли бабуся пішла додому, Марійка сказала:

— А ми б до класу з такими брудними черевиками не впустили… Підлога ж мусить бути чиста…

— Підлога буде чиста, доню… А душа? — тихо сказала мама.

Василь Сухомлинський

3. Назви́ дійових осіб оповідання. Як чергові підтримували чистоту в Марійчиному класі? Чому важливо, щоб у класі було чисто?

4. ● Перечитайте останній абзац. Обговоріть, що означає вислів «чиста душа».

● Які риси характеру потрібно проявляти стосовно людей похилого віку? Виберіть серед поданих слів, обґрунтуйте свій вибір.

Чуйність, ввічливість, байдужість, співчуття, шанобливість, лінь, відповідальність, стриманість.

5. Проведи мовне дослідження.

Крок 1. Знайди в оповіданні Василя Сухомлинського речення, у кінці яких стоїть знак питання. Запиши їх у зошит.

Крок 2. Яка мета цих речень: щось повідомити чи запитати про щось?

Крок 3. Зроби висновок.

Є речення, у яких про когось або про щось запитується. Такі речення називають **питальними**. У кінці питального речення ставлять **знак питання (?)**.

6. ● Доповни питальні речення. Запиши їх та відповіді на запитання.

У якому … навчалася Марійка? Чому чергові … підлогу після уроків? Хто прийшов до … ? Куди завела … бабусю Христину?

чергови́й

співчуття́

● Продовж ланцюжок спільнокореневих слів.

Черговий, чергування, …

● Склади питальні речення за поданими відповідями.

└_____ _____ _____ ?

Сьогодні чергує Максим.

└_____ _____ _____ ?

Надійка чергуватиме завтра.

● Прочитай вірш. Спиши питальні речення. Добери і запиши кілька близьких за значенням слів до слова *балакати*.

ПОГАНА ЗВИЧКА

Язичку, язичку,
як тебе корити?
Маєш звичку таку —
довго говорити.
Не балакай, не кричи —
хіба тобі важко?
Ну хоч трішки помовчи —
зварю тобі кашки.

Андрій М'ястківський

127

1. ## ЗАПИТАЛОЧКА-НАТАЛОЧКА

Прокидається Наталочка,
а із нею — запиталочка.
— Мамо, мамо, поясни,
хто мені вмикає сни?
Як заліз у телефон
наш огрядний дід Мирон?
Скільки каші з'їсти треба,
аби вирости до неба?
А від **кого** молоко
знову з ківшика втекло?
Хто в землі фарбує моркву?
І **коли** я вже замовкну?

Світлана Дідух-Романенко

2. ● Який настрій у тебе після читання вірша? Якого віку Наталочка? Чому разом з нею прокидалася «запиталочка»?

● Проведи мовне дослідження.

Крок 1. Прочитай виділені слова у вірші «Наталочка-запиталочка».

Крок 2. Яка мета цих слів: про щось запитати чи до когось звернутися?

Крок 3. Зроби висновок.

Питальні речення найчастіше починаються словами **хто? що? коли? як? де? скільки? куди?**

У питальних реченнях голос підвищують на тому слові, на яке потрібно дати відповідь.

3. ● Позмагайтеся, хто складе більше питальних речень з поданими словами. Правильно інтонуйте речення.

Коли? | Де? | Як? | Скільки? | Чому?

● Обговоріть, де найчастіше трапляються запитання зі словом *скільки*.

4. ● Запиши два питальні речення зі словами, поданими в попередньому завданні.

● Прочитай вірш. Пригадай, як називають розмову двох осіб.

Я І ТИ

— Хто до столу хоче сісти?
— Я!
— Хто варення хоче їсти?
— Я!
— А хто посуд мити буде?
— Ну, вже ти відказуй, Людо,
а то: я та й я!

Грицько Бойко

● Випиши питальні речення. Підкресли слова, на яких потрібно підвищувати голос.

СВЯТО ВЕЛИКОДНЯ

128

1. ● Гра «Дешифрувальник».

	а	б	в	г
1	с	о	у	а
2	п	н	к	я

Код: 1а, 2а, 1б, 2б, 1в, 2в, 1г, 2б, 2б, 2г.

● Як ти гадаєш, що означає слово *спонукання*? Де про це можна довідатися?

● Прочитай слова. Чи уточнюють вони слово-відгадку? Чому?

порада | заклик | заборона | наказ | запрошення | прохання | застереження

2. ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Христос воскрес! **Радійте**, діти,
біжіть у поле, у садок,
збирайте зіллячко і квіти,
кладіть на Божий хрест вінок!
Нехай бринять і пахнуть квіти,
нехай почує Божий рай,
як на землі радіють діти
і звеселяють рідний край.
На вас погляне Божа Мати,
радіючи з святих небес...
Збирайтесь, діти, нум співати:
Христос воскрес! Христос воскрес!

Леонід Глібов

3. ● Яке свято оспівує поет? Які слова вірша створюють святковий настрій?

● Проведи мовне дослідження.

Крок 1. Прочитай виділені слова у вірші «Христос воскрес».

Крок 2. Яка мета цих слів: про щось розказати чи до чогось заклúкати?

Крок 3. Зроби висновок.

Речення, у яких висловлюються заклик, запрошення, прохання, порада, заборона, застереження, наказ, називають **спонукальними**. У кінці спонукального речення може стояти **крапка** або **знак оклику**.

4. ● Спиши друге речення з вірша Леоніда Глібова. Зверни увагу на розділовий знак у кінці речення. Підкресли слова, які висловлюють спонукання.

● Прочитай народні прислів'я. Випиши прислів'я, у яких є спонукання.

1. Кидай сани, бери віз та й **поїдем** по рогіз. **2.** Весна багата водою. **3.** Весна ледачого не любить. **4.** Навесні — сій, восени — збереш. **5.** Прийде тиждень вербовий, бери віз у дорогу дубовий.

● Підкресли прислів'я, у якому є протилежні за значенням слова.

● Поділи на склади для переносу виділене слово.

5. Обговоріть, де найчастіше трапляються спонукальні речення.

129–130

1. ЛЕСИНА КВІТКА

У Лесі на вікні є гарний вазоночок.

Ще взимку мати купила квіткові цибульки й дала Лесі.

— Посади їх у вазоночок і добре доглядай. Поливай щодня, щоб земля була вогка. А як з'являться листочки, то тримай вазоночок на світлі. От і матимеш до Великодня гарні гіацинти, — сказала мама.

Леся послухала маму. Посадила квіткові цибульки й пильно їх підливала. Через деякий час із землі виткнулись гарні зелені листочки. А незабаром вигналась товстенька міцна стеблинка. На ній визначились цілими рядками пуп'янки.

З кожним днем вони все більшали. Леся ніяк не могла дочекатися, коли вони розкриються. Вона дуже хотіла, щоб до Великодніх свят квіточки розквітли. Тоді можна буде їх поставити на великодній стіл.

Леся дуже любить радісне свято — Великдень. Навколо церкви так гарно бути в колі. Кожний стоїть зі своїм кошичком або мискою, коло якої весело блимає свічечка. Після відправи Леся з мамою прибирає великодній стіл…

А цього року на великодньому столі буде стояти Лесина квітка. Тільки чому вона ще й досі не розкривається? Лесі не терпиться. Вона вкотре підбігає до вікна і знову приглядається до пуп'янків.

«А що, якби їх трошки відкрити?» — подумала Леся. Вона простягла руку до рослини й почула бабусин голос:

— Не руш пуп'янків, поки самі не розкриються.

— Бабусю, я хотіла, щоб квітка розцвіла до Великодня, — відказала Леся.

Леся послухала й більше не торкалася квітки.

На Великдень родина пішла до церкви. Там було гарно. Врочисто співав хор, скрізь горіли свічки. На дзвіниці гули дзвони великі та маленькі.

Коли всі повернулися додому, Леся відразу підбігла до вікна. А там… Леся не вірила своїм очам. Там красувалася пахуча китиця білосніжних дзвоників гіацинта.

— Розцвіла, розцвіла! — застрибала на радощах Леся.

Вона вже взяла вазон до рук, щоб віднести його до вітальні. До кімнати вбіг її старший брат Юрко.

— Ти знаєш, Лесю, що трапилося? Гриць упав на сходах. Та так пошкодив собі ногу, що його відвезли до лікарні. Бідний Гриць, сумний буде в нього Великдень!

Леся знала Гриця. Це — товариш Юрка, що живе недалеко від них. А Юрко далі казав:

— Бідний Гриць! Я віднесу йому свою найкращу писанку та ще книжечку, яку дідусь мені подарував. Хай читає, щоб не так сумно було йому лежати.

— А я? — Леся задумалась. — Що ж я понесу Грицеві?

І пригадала Леся, що має гарну квітку. Цю квітку вона віднесе до лікарні. Поставить на столику коло Грицевого ліжка.

— Бувай здорова, квітонько! Підеш тепер до хворого Гриця.

Видалося Лесі, що хтось шепнув їй:

— Добре, люба дівчинко. Живи щасливо!

Лесі здавалося, що все навколо ще більше радіє в цей день Великодніх свят.

За Ніною Наркевич

2. ● Назви́ дійових осіб оповідання.

● Перевір себе.

1. Коли Леся посадила гіацинт?
а) Восени; **б)** узимку.

2. На яке свято мала зацвісти квіточка?
а) На Великдень; **б)** на Різдво.

3. Що трапилося з Грицем?
а) Він упав і пошкодив ногу;
б) він посварився з Юрком.

4. Що Леся зробила з квіткою?
а) Віддала бабусі; **б)** подарувала Грицеві.

3. ● Обговоріть, чи правильно вчинили Леся і Юрко. Які риси характеру проявили діти? Чи можемо назвати дітей співчутливими? Уявіть, що ви зустрілися з Лесею, Юрком, Грицем. Про що ви запитали б дітей?

● Прочитайте в особах розмову Лесі та Юрка. Намагайтеся інтонацією передати співчуття, хвилювання.

4. ● Випиши з оповідання Ніни Наркевич «Лесина квітка» три спонукальні речення. Прочитай їх виразно.

● Доповни прислів'я словами, протилежними за значенням. Підкресли прислів'я, у яких висловлюємо спонукання.

Від … не бігай, а … стережись. .. діла — … слів. З … дружись, а … стережись.

Слова для довідки: доброго, менше, добрим, лихих, злого, більше.

131

1. Гра «Дешифрувальник».

	а	б	в
1	п	с	н
2	и	а	к

Код: 1а, 2а, 1б, 2б, 1в, 2в, 2б.

2.
- Що вам відомо про писанку? Розкажіть одні одним.
- Позмагайтеся, хто доберe більше споріднених слів. Поцікавтеся, які слова дібрали учні в інших групах.

3.

ПИСАНКА

В хаті на осонні*
сяду на ослоні.
Сяду я скраєчку,
розпишу яєчко.
Нумо, пензлю, потанцюй,
гарно писанку малюй.
Буде небо і земля,
і ставочок, і поля.
Сильний і міцний дубок,
а на ньому — яструбок.
Буде в мене писанка —
про Вкраїну пісенька.

Володимир Таран

***Осоння** — незатінене місце, що освітлюється сонцем.

4.
- З яким настроєм потрібно читати вірш? Якою буде писанка? Прочитай.
- Полічи, зі скількох речень складається вірш.

5.
- Випиши з вірша Володимира Тарана «Писанка» третє речення. Визнач, яке воно за метою висловлювання. Підкресли слово-звертання.
- Прочитай речення. Про кого йдеться в кожному з них?

Марічка зробила ескіз писанки. Євген знайшов інформацію про крашанки. Дівчатка розучили веснянку.

- Зміни розповідні речення на спонукальні за зразком. Запиши. Зверни увагу на слова ввічливості та розділові знаки.

Зразок. Марічко, зроби, будь ласка, ескіз писанки.

● Утвори питальні речення за змістом народних прикмет.

На Великдень перший раз закує зозуля. Ластівка низько літає — дощ обіцяє.

Зразок. Якщо дощовий Великдень, то буде гарний урожай. Яким буде урожай, якщо Великдень дощовий?

ДОБРЕ ІМ'Я — НАЙКРАЩЕ БАГАТСТВО

1. ● Прочитайте слова. Які з них близькі за значенням?

Кортить, хочеться, згадується, бажається, пам'ятається.

● Прочитайте заголовок твору. Обговоріть, що означає слово *кортячка*. Про що може йтися в тексті з таким заголовком?

2. Прочитай текст.

КОРТЯЧКА

Росла в Мар'янчиному дворі молоденька груша. Росла собі, росла, а навесні вперше й зацвіла.

— Тепер будуть у нас свої фрукти, — сказав тато.

— Насушимо на цілу зиму сушини. Та й грушевого повидла наваримо, — сказала мама.

— І свіжих грушок наїмось донесхочу, — сказала Мар'янка.

Проте весь рясний цвіт з дерева облетів, а плодів зав'язалося тільки трійко. Спершу грушки були зовсім дрібненькі, мов горошинки. А потім, як трохи підросли, одну з них вітрюган струсив, другу черв'ячисько поточив. І зосталася на гілочці одна-однісінька, але така велика, як татів кулак. І рум'янобока.

Мар'янка щодня до неї бігала. Задере голову, ковтне слинку й гукає на все подвір'я:

— Тату, мамо! Давайте грушку куштувати.

— Овва, як тебе кортячка діймає! — докірливо казали тато з мамою. — Потерпи трохи. Вона ще не поспіла.

І Мар'янка мусила чекати і день, і два, і п'ять... Чекати й мучитись...

Аж раптом не стало грушки. Уранці ще була, а під обід зникла — і край.

— Шкода, — бідкались тато з мамою. — Так хотілося покуштувати, яка ж то вона на смак.

Обговоріть, що трапилося з грушкою.

А Мар'янка винувато шморгала носом і мовчала. Тепер її інша кортячка діймала. Грушка була смачнюща як мед. Просто танула в роті. Та як ти про це розкажеш!..

І от за кілька днів по тому проходив тато з Мар'янкою повз грушу й раптом став як укопаний.

— Оце-то дивовижа! — вигукнув він. — Наша грушка висить, ніби нікуди й не зникала.

Глянула Мар'янка — й очам своїм не повірила: грушка й справді погойдувалась на тій самій гілці. Тільки була вона ще рожевіша, ще принадніша.

Тут уже, ясне діло, її покуштувала вся сім'я.

А Мар'янка після цього ще довго сушила собі голову, як же воно так сталося, що замість грушки, яку вона з'їла тихцем, за кілька днів могла вирости нова. Не знала Мар'янка, що тато з мамою давно про все здогадалися й вирішили розіграти й трошки провчити свою нетерпеливу доньку. От на ниточці й прив'язали до гілки зовсім іншу грушку, принесену з базару.

Анатолій Григорук

3. ● Чи справдилися ваші передбачення? Чому оповідання має таку назву?

● Розкажи, як батьки провчили свою нетерпеливу доньку.

- Як ти ставишся до вчинку Мар'янки? Висловлюйся за поданим зразком:

Я вважаю, що Мар'янка вчинила ..., тому що ... . Отже, ... (зроби висновок).

- Яка головна думка цього оповідання?

4. - Уяви, що ти зустрівся/зустрілася з Мар'янкою. Про що ти запитав би/запитала б дівчинку? Запиши два запитання.
- Що ти порадив би/порадила б Мар'янці? Склади і запиши два спонукальні речення.
- Випиши з оповідання чотири слова з апострофом, поділяючи їх рисками для переносу.

133

1. - Навчися швидко читати слова.

мак	маківни́к	ма́ковий
ма́ківка	маківничо́к	маковиння

- Пригадай, як називають такі слова.
- Вибери слово чи словосполучення, яким потрібно доповнити речення.

1. Мак — це квітка, а маківка — це ... (стебло, плід, листок). **2.** Маківник — великий пиріг, а маківничок — маленький ... (бублик, рогалик, пиріжок).

- Прочитай самостійно оповідання.

МАНДРІВНА КВІТКА

Увечері Катруся гуляла в саду. Над стежкою розцвіла червона квіточка.

— Добри́вечір! Як поживаєш? — вигукнула дівчинка і сплеснула в долоні. — Яка ж ти гарна! Неначе вмита. Дай я трохи біля тебе посиджу. Маківочка не вміла розмовляти. А Катрусі здалося, що вона сказала:

— Присядь. Коли хочеш, я на тебе одну пелюсточку скину.

Війнув вітерець, і на дівчинку впала червона пелюсточка.

Катруся поклала її на долоню і погукала сусідського хлопчика Василька, з яким дружила:

— Василько, а йди-но сюди, глянь, яка пелюсточка красива.

Василько підійшов, подивився й сказав:

— Таки справді гарнесенька…

Потім Катруся повечеряла і лягла спати.

Вранці вийшла надвір, зайшла в сад і скрикнула від здивування:

— Ой, матусю! Глянь, куди за ніч квіточка перейшла. Увечері була он там, а теперь ось де…

Мама Катрусина поглянула і каже:

— Квіточки, доню, тільки в казці ходять. То вчорашня маківочка облетіла вночі, а вранці інша зацвіла. А тобі здалося, що вона сюди перейшла. Зрозуміла?

— Ні, я не хочу так, — відповіла Катруся. — Хочу, щоб квіточки ходили. Я ходжу — хай і вони ходять!

Іван Сенченко

2. Хто є головною дійовою особою твору? Якого віку Катруся? Що здивувало дівчинку?

3. ● Уяви, що ти разом з Катрусею розглядаєш квіточку. Напиши відповіді на запитання. За потреби скористайся словами для довідки.

Яке в маку стебло? Які листочки? Які пелюстки? Яка серединка? Де ростуть маки?

Слова для довідки: розсічені, чорна, ворсисте, уздовж стежок, великі, у формі кульки, червоні.

● Склади і запиши розповідне, питальне і спонукальне речення за малюнком.

4. За допомогою цеглинок LEGO утворіть речення, кожне з яких буде на одне слово довшим від попереднього. Поцікавтеся, які речення склали інші пари учнів.

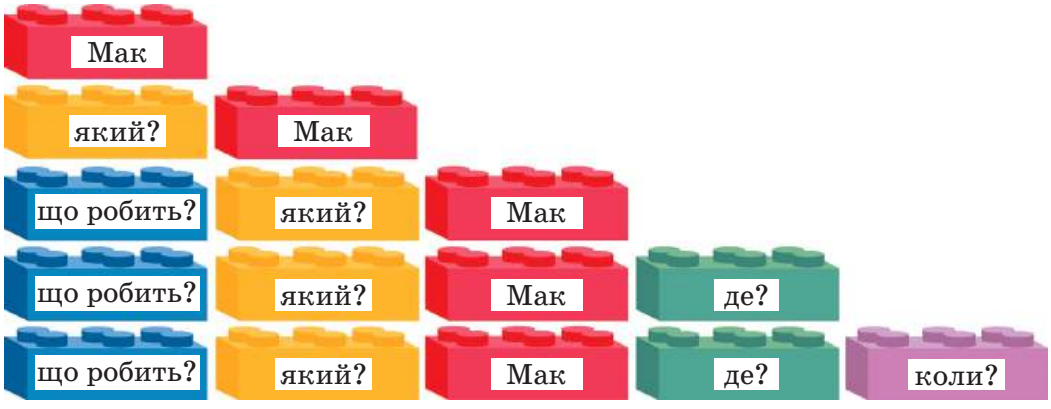

134

1. КРИНИЦЯ

За селом криницю
викопав дідусь.
Там шумить пшениця,
колос хилить вус.
Люди з поля йдуть,
перепочивають.
Там водицю п'ють,
дідуся згадають.

Анатолій Камінчук

2. ● Які картини виникли у твоїй уяві після читання вірша? Як ти розумієш вислови *шумить пшениця, колос хилить вус*? Чому люди згадують дідуся? З якою інтонацією потрібно читати вірш?

● Скільки речень у вірші?

3. ● Спиши перше речення. Про кого в ньому йдеться? Підкресли це слово однією рискою. Постав питання до підкресленого слова.

● Що сказано про дідуся? Підкресли це слово двома рисками. Постав питання до слова *викопав*.

● Доповни словосполучення. Запиши.

(Хто?) дідусь *(що зробив?)* ... . *(Що?)* пшениця *(що робить?)* ... . *(Що?)* колос *(що робить?)* ... . *(Хто?)* люди *(що роблять?)* ... .

Слова *дідусь*, *пшениця*, *колос*, *люди* означають, про кого або про що йдеться в реченні.
Вони відповідають на питання *хто?*, *що?*.

Слова *викопав*, *шумить*, *хилить*, *йдуть* означають, яку дію виконували дідусь, пшениця, колос, люди.
Вони відповідають на питання *що зробив?*, *що робить?*.
Ці слова є **головними** в реченні.

4. ● Прочитайте слова та словосполучення. Доберіть з лівої колонки головні слова так, щоб утворилися речення.

Посадила	... дерева у зелене вбрання.
Розрослися	... у небі яскраве сонце.
Одяглися	... верби навколо ставка.
Світить	... Люда на грядці цибулю.

5. ● Запиши два складені речення (на вибір).

● Прочитай. Спиши два речення. Підкресли головні слова.

ЧАРОДІЙНЕ СЛОВО

Хлоп'я у полі стежкою прошкує.
Метелик білий в маки залетів.
Чорненький котик в снопиках мишкує.
Вони такі під сонцем золоті!

Ліна Костенко

135–136

1. ПОПІД ГОРУ В'ЄТЬСЯ РІЧКА

Попід гору в'ється річка.
На горі росте смерічка.
Над смерічкою високо
гордий птах кружляє — сокіл.

Хлопчик ходить понад річку,
поглядає на смерічку.
Хлопчик сокола побачив —
серце тьохнуло хлопчаче:

ох, якби він міг від річки
та доплигнуть до смерічки,

сам зумів би так високо
покружлять, як сизий сокіл.
Хлопчик ходить і не знає,
що злетить над рідним краєм,
як зросте, ввібравши в себе,
силу річки, гір і неба.
Він розправить дужі крила —
буде в крилах вірна сила:
з-під гори весела річка,
а з гори — струнка смерічка.

Петро Осадчук

2. ● Який настрій вірша? Чому «тьохнуло серце» хлопчика? Ким мріяв стати хлопчик?

● Чи здогадався / здогадалася ти, про чиє дитинство йдеться у вірші «Попід гору в'ється річка»?

3. Леонід Каденюк народився в селі Клішківці Чернівецької області. Його батьки були вчителями. Змалку хлопчик хотів стати космонавтом. Він наполегливо йшов до здійснення мрії. Леонід закінчив школу зі срібною медаллю. Згодом навчався у військовому училищі, авіаційному інституті.

До польоту в космос Леонід Каденюк пройшов безліч виснажливих тренувань і випробувань.

Свій політ Леонід Каденюк здійснив з 19 листопада до 5 грудня 1997 року на американському космічному кораблі «Колумбія». Під час польоту разом з американськими колегами проводив експерименти з трьома видами рослин.

Саме завдяки Каденюкові на орбіті Землі пролунав Державний Гімн України. «Я був першим, хто полетів у космос з українським прапором і виконав завдання українського уряду. У 1997 році вперше український гімн пролунав у відкритому космосі», — казав Леонід Каденюк.

За матеріалами вільних інтернет-джерел

4. Обговоріть, що необхідно робити, щоб досягнути мети, стати тим, ким мрієш.

5. ● Спиши три перших речення з вірша Петра Осадчука «Попід гору в'ється річка». Підкресли в них головні слова.

● Допиши слова за питаннями.

Сокіл *(який?)* ... . Крила *(які?)* ... . Сила *(яка?)* ... . Річка *(яка?)* ... . Смерічка *(яка?)* ... .

● Пошир речення головними словами.

Хлопчик ... на смерічку. У височині кружляє ... . Через кілька років мрійник теж ... над рідним краєм. З висоти він ... і річку, і смерічки. Адже якщо працюєш над собою, то мрії обов'язково здійснюються!

ВЕСНА ВСІМ КРАСНА

137

1. БЕРЕЗА РОЗВИВАЄТЬСЯ

Береза розвивається
у тихому гайку.
Зозуля озивається:
— Ку-ку, ку-ку, ку-ку!
А сонце усміхається
в зеленому вінку.
Он зайчик умивається
на теплому пеньку.

Анатолій Камінчук

2. Який настрій вірша? Про які зміни у природі розповів поет?

3. Спиши перше речення вірша Анатолія Камінчука «Береза розвивається». Підкресли головні слова.

4. Проведіть мовне дослідження.

Крок 1. Запишіть парами слова, зв'язані між собою.

Береза *(що робить?)* ... . Розвивається *(де?)* ... . Гайку *(якому?)* ...

Крок 2. Що допомогло вам установити зв'язок між словами?

Крок 3. Зробіть висновок.

У реченнях усі слова зв'язані між собою. Установити зв'язок між словами допомагають питання.

5. ● Установи зв'язок між словами у третьому реченні вірша «Береза розвивається», відповідаючи на питання.

(Що?) ...; сонце *(що робить?)* ...; усміхається *(в чому?)* ...; вінку *(якому?)* ... .

● Прочитай слова. Поміркуй, скільки речень можна з них скласти. Для цього спочатку визнач головні слова, потім зв'яжи їх з іншими словами.

Під корою, біжать, навесні, цілющі, тішать, красою, соки, березовою, берізки, нас.

● Запиши речення. Підкресли в них головні слова. Установи зв'язок між словами в одному з речень (на вибір).

(Що?) ...; берізки *(що роблять?)* ...; тішать *(кого?)* ...; тішать *(чим?)* ... .

(Що?) ...; соки *(що роблять?)* ...; соки *(які?)* ...; біжать *(під чим?)* ...; корою *(якою?)* ... .

● Прочитай. Пошир речення словами, які відповідають на питання, що в дужках.

Тарасик *(що робить?)* ... *(яке?)* ... деревце. Високо в небі *(що роблять?)* ... *(хто?)* ... .

Слова для довідки: садить, летять, журавлі, молоденьке.

138

1. УСМІХНУВСЯ КВІТЕНЬ

Проросли у сонечка пагінці!
Прилетіли лагідні промінці.
Відшукали річечку під містком,
пробудили квіточку під листком...
Усміхнувся квітень теплом мені,
вкрились ластовиннячком білі дні.

Наталія Карпенко

2. ● Про який місяць ідеться у вірші? Як сонячні промінці змінили природу?

● Які слова вжито в переносному значенні? Скільки речень у вірші? Які вони за метою висловлювання?

3. Спиши перше речення вірша Наталії Карпенко «Усміхнувся квітень». Підкресли головні слова.

4. Проведіть мовне дослідження.

Крок 1. Запишіть парами слова, зв'язані між собою. Пагінці *(що зробили?)* ... . Проросли *(у кого?)* ... .

Крок 2. Яке слово допомогло встановити зв'язок між словами у другій парі?

Крок 3. Зробіть висновок.

Службові слова служать для зв'язку слів у реченні.

5. ● Прочитай. Поміркуй, які службові слова потрібно вставити. Спиши друге і третє речення. Підкресли службові слова.

Настала весна. Сонечко ллє ... землю тепло. Перелітні птахи повертаються ... півдня. Виткнулась ... землі молоденька травичка. Тягнуться ... сонця жовтоокі кульбабки. ... деревах з'являються маленькі листочки. Веселі птахи господарюють ... садах.

● Установи зв'язок між словами в останньому реченні, відповідаючи на питання.

(Хто?) ...; птахи *(що роблять?)* ...; птахи *(які?)* ...; господарюють *(у чому?)* ... .

● Склади і запиши речення з поданих груп слів.

Прославляють, лісах, птахи, у, весни, прихід. Повітря, наповнилося, квітів, весняне, запахом.

● Установи зв'язок слів у першому реченні за питаннями.

(Хто?) птахи; птахи *(що роблять?)* ...; прославляють *(що?)* ...; прославляють *(де?)* ...; прихід *(чого?)* ... .

ТЕКСТ

139–140 **1.** САДИ ЦВІТУТЬ!

Неначе густим молоком облиті фруктові дерева. Ось виструнчилися у весняному святковому вбранні вишні, сливи, черешні, груші. І очей від них не одведеш! Тягне до них. Підійдеш, милуєшся і не намилуєшся. Очі радіють, душа радіє.

Радість і для невтомних трудівниць — бджіл. Снують

вони по квітах, перелазять моторно з однієї квітки на другу, щоб швидше набрати меду. А набравши, зриваються з квітів, — і ніби золоті шнурочки простяглися в повітрі. **Мчать бджілки до своїх вуликів.** Швидко треба скласти солодкий прозорий мед у стільники і повернутись за новою маленькою порцією меду.

Здається, тихо гудуть розквітлі дерева, коли бджоли, джмелі, якісь мушки кружляють над деревами. Навіть метелики пурхають між квітами.

А на землі синьоокі проліски, перші фіалки соромливо піднімають голівки і сила-силенна вже справжніх весняних квітів.

Недаром же цей місяць зветься — квітень.

Олександр Копиленко

2. ● Який місяць описав Олександр Копиленко? Які дерева, квіти, комахи згадано в тексті? Чому місяць квітень має таку назву?

● Прочитай, як трудяться бджілки. Чи доводилося тобі спостерігати за працею цих комах?

● Проскануй QR-код та переглянь відео «Бджілки».

3. ● Пригадайте, з яких частин складається текст.

Текст

Зачин	**Основна частина**	**Кінцівка**
Повідомляє, про кого або про що йтиметься в тексті.	Розкриває думку, намічену в зачині.	Підсумовує, узагальнює.

● Прочитайте заголовок. Обговоріть, чи можна дібрати інший заголовок.

● Прочитайте, які заголовки дібрали Даринка й Миколка. Доберіть свій заголовок. Поясніть, чому саме так хочете назвати оповідання.

Я назвала б цей текст «Квітень». Адже в ньому йдеться про цей місяць.

А я гадаю, що можна дати заголовок «У саду». Автор розповідає, що відбувається в саду навесні.

4. ● Спиши виділене речення з оповідання Олександра Копиленка «Сади цвітуть!». Підкресли головні слова.

● Установи зв'язок між словами, відповідаючи на питання.

(Хто?) ...; бджілки *(що роблять?)* ...; мчать *(до чого?)* ...; вуликів *(чиїх?)* ... .

● Виконай завдання на вибір.

✓ Запиши на́зви дерев, які згадано в оповіданні, за абеткою.

✓ Запиши на́зви комах, які згадано в оповіданні, за абеткою.

● Випиши з кінцівки тексту слова, які мають таку звукову будову:

5. Проведіть мовне дослідження.

Крок 1. Прочитайте написане ліворуч і праворуч.

Вони маленькі й тендітні. Ніжні блакитні пелюстки тягнуться до сонечка. Вперто і наполегливо пробивали квіточки товстий килим торішнього листя. Між деревами з'явилися проліски. Від їхньої блакиті в лісі затишно і тепло.

Між деревами з'явилися проліски. Вони маленькі й тендітні. Вперто і наполегливо пробивали квіточки товстий килим торішнього листя. Ніжні блакитні пелюстки тягнуться до сонечка. Від їхньої блакиті в лісі затишно і тепло.

Крок 2. У якій частині речення розміщені послідовно, а в якій — ні?

Крок 3. До якої частини можна дібрати заголовок?

Крок 4. Зробіть висновок.

Речення, зв'язані за змістом і розміщені в логічній послідовності, утворюють **текст**. До тексту можна дібрати **заголовок**.

6. ● Спиши праву частину з попереднього завдання. Добери заголовок до цього тексту. Поцікався, які заголовки дібрали твої друзі.

● Поміркуй, у яких значеннях уживається слово *килим*. Склади розповідні речення за малюнками.

● Одне речення (на вибір) запиши.

141–142

1. ## ЯК ДІТИ ЯБЛУНЬКУ ВРЯТУВАЛИ

Усім весело та радісно навесні. Тільки молода яблунька, що у шкільному садку росте, сумна стоїть. Що їй, бідній, робити?

Ось що з нею трапилось.

Стояла вона торік весела, в зеленому листі, а між листям ховалися червоні яблука. Смачні були яблучка, і сама вона струнка, пишна. Діти її дуже любили.

Літав довкола неї метелик… Такий гарний, і подумати не можна було, щоби від такого гарного метелика та така велика шкода сталася.

Подобалася й метеликові красуня яблунька. І, мабуть, вирішив він, що в її густому листі затишно й спокійно буде покласти свої яєчка. Він поклав. А з яєчок вийшла гусінь.

Тут якраз настали вже морози. Наплела собі гусінь гніздечок на зиму. Багато вийшло гусениць на яблуньці, і багато наплели вони собі гнізд.

Аж ось і весна. Випустила наша яблунька бруньки, а тут повилазила погана гусінь з гнізд і почала в'їдатися у бруньки та вигризати в них ямки. Аж тут ще лазить жук-довгоносик і з'їдає молоде листячко. Сумує яблунька.

Гуляли в садку діти. Підбігли до своєї улюбленої яблуньки.

— Дивіться! А що воно там таке? — кричить Галя. — Наче гніздечка маленькі. І багато їх, багато!

Підійшла вчителька, подивилась уважно.

— Е, діти, негаразд з нашою яблунькою. То гусінь наплела собі гніздечка, а сама лазить і об'їдає бруньки. Треба швидше наш садок очистити, а то пропаде садовина.

Костянтина Малицька

2.
- Про що ти дізнався / дізналася із зачину?
- У якій частині тексту ти дізнався / дізналася, як гусінь і жуки-довгоносики шкодять деревам?
- Про що ти дізнався / дізналася із кінцівки?
- Перевір себе.

1. Коли яблунька стояла сумна?
а) Восени; **б)** навесні.

2. Що відкладав метелик у густому листі?
а) Яєчка; **б)** лялечки.

3. Що робила гусінь навесні?
а) В'їдалася у листя; **б)** в'їдалася у бруньки.

4. Що запропонувала вчителька?
а) Очистити садок; **б)** посадити нові яблуньки.

3.
- Обговоріть, який інший заголовок можна дібрати до цього оповідання.
- Поміркуйте, чи зміниться зміст тексту, якщо поміняти місцями абзаци.

4. ● Доповни речення. Запиши.

Яблунька росла у ... . Довкола неї літав ... . У густому листі він поклав ... . З яєчок вийшла ... . За зиму вона наплела собі ... . Навесні гусінь почала в'їдатися у ... . Засумувала ... . Хто ж може врятувати її?

● Доведи, що записані речення є текстом, за таким зразком:

Я вважаю, що ... Тому що ... Отже, ...

● Запиши відповідь на запитання, яким закінчується текст.

● Випиши з оповідання Костянтини Малицької «Як діти яблуньку врятували» на́зви озна́к до назв предметів.

Яблунька *(яка?)* ... , яблука *(які?)* ... , листя *(яке?)* ... , метелик *(який?)* ... , гусінь *(яка?)* ... .

● Прочитай. Переставши речення так, щоб утворився вірш. Запиши вірш, уставляючи потрібну букву. Чому ти вибрав/вибрала малу (велику) літеру? Доведи, що записаний вірш є текстом.

ДЕ Ж ПОДІЛИСЬ НАМИСТИНКИ?

Намистинки вранці-рано
знайшли дітки у траві.
— Де ж поділись намистинки? —
*(г,Г)*нат в *(н,Н)*аталочки спитав.
Поки здумали збирати —
намистинок не знайти!
— Я не знаю, — каже *(н,Н)*ата, —
хтось, напевно, позбирав!

Галина Римар

143

1. Прочитай. Поміркуй, чи послідовно розміщені частини тексту.

БДЖІЛКА

Бджілка й не збиралась жалити. Відчувши під лапками опору, розправила крильця, задзижчала і знялася в небо, а Володя почув: «Дзижчу, лечу по солодкий мед!»

Володя придивився: **бджілка**. Од **бджілчиних** крилець кружечками розходились дрібнесенькі хвильки. Мабуть, **бджілка** хотіла сісти на кульбабку. Та не втрапила на ту, що на бережку, а на її відображення у воді. **Бджілка** намочила крильця і не може злетіти.

«Треба рятувати, — подумав хлопчик. — Але вона може вжалити...»

Подав їй соломинку, та зморена бджілка не змогла вибратись на неї.

«Нехай жалить. Трохи поболить — та й перестане... Зате вона житиме», — не злякався Володя і підвів під неї долоню.

Калюжка — як дзеркальце. У нього дивиться кульбабка з бережка. І раптом на воді щось задріботіло, заворушилось.

За Вірою Артамоновою

2. ● Визнач, який абзац є зачином тексту. Розмісти абзаци в логічній послідовності.

● Досліди, як можна удосконалити текст.

Крок 1. Прочитай другий абзац.

Крок 2. Зверни увагу на виділені слова. Що, на твою думку, потрібно зробити, щоб уникнути повторів?

Крок 3. Заміни виділені слова. За потреби користуйся словами для довідки.

Слова для довідки: її, комашка, бідолаха.

Крок 4. Зроби висновок.

Для того щоб текст був милозвучним,
потрібно уникати повторів слів.

3. ● Запиши удосконалений другий абзац.

● Запиши підкреслені слова, поділяючи рисками для переносу.

● Доповни речення.

Калюжка була схожою на ... . У ньому відображалася ... . Бджілка не могла злетіти, бо ... . Володя врятував бджілку, тому що ... .

● Пошир речення відповідно до схем.

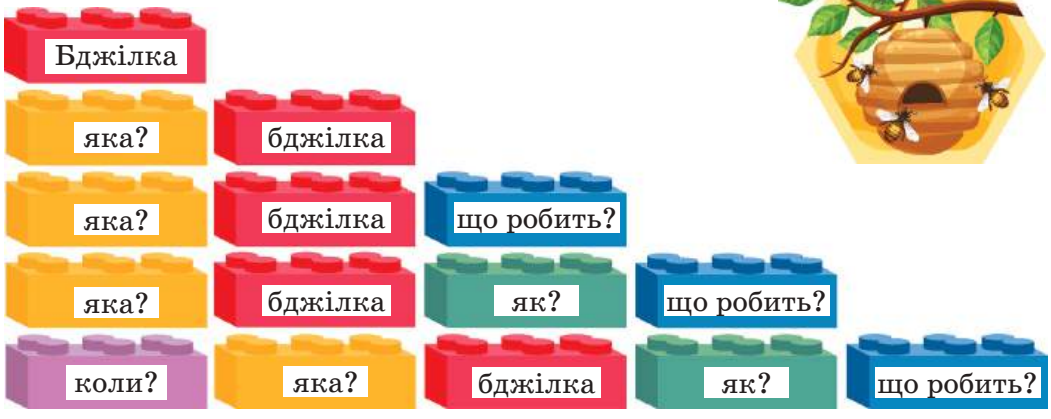

4. ● Прочитай текст. Що цікавого ти дізнався/дізналася?

Справжні скляні дзеркала почали виготовляти п'ятсот років тому у Венеції. Коштували вони дуже дорого. Цікаво, що маленькі шматочки дзеркал французькі красуні носили як намисто. Заправляли у високі хитромудрі зачіски, нашивали на святкове вбрання.

За Паолою Утевською

● Добери заголовок до тексту. Запиши два речення, які послідовно записані в тексті.

ШКІЛЬНИМИ СТЕЖИНАМИ

1. ● Прочитай заголовок тексту. Про що (про кого) йтиметься в тексті з таким заголовком?

● Прочитай. Перевір, чи здійснилися твої передбачення.

ЯК ЗРОЗУМІТИ ХЛОПЦІВ?

На уроці вчителька довго розповідала про те, як мають поводитися хлопці та дівчата. Виявилося, що мені багато чого не можна! Наприклад, битися, мов на шаблях, на лінійках з Олегом та Костиком! Плюватися з трубоч-

ки пожованим папірцем! Не можна бігати коридорами і з розгону ковзатися на слизькій підлозі! Сидіти на підвіконні. Їсти на уроці бутерброд. І малювати в зошиті з математики цифри у спідничках і бантиках. Ну, багато чого не можна.

Дізнавшись про це, я засумувала, адже дуже кортіло мати відзнаку за поведінку, якої не мала ще ні разу. Але я старалася.

Старались і хлопці. Адже вчителька оголосила «місяць чемної поведінки». Вони теж мали купу обов'язків. І теж зробили для себе купу відкриттів. Наприклад, вчителька розповіла, що ознакою справжнього чоловіка є те, що він носить рюкзак дівчини і навіть може провести її зі школи додому.

Краще б вона цього не говорила! Усі одразу захотіли показати себе справжніми чоловіками. Особливо Юра — хлопчик, що сидів за останньою партою.

Наступного ж дня він чекав мене біля виходу зі школи.

Я вийшла, розмахуючи рюкзаком і міркуючи, де б його подіти, доки ловитиму метеликів на клумбі. Юра зненацька підскочив до мене й вихопив рюкзак.

А вихопивши, почервонів мов рак, і помчав уперед.

Ірен Роздобудько

2. ● Про кого йдеться в тексті? Чи можемо стверджувати, що авторка була учасником подій?

● Досліди, з якою метою написаний текст.

Крок 1. Перечитай оповідання ще раз.

Крок 2. Що, на твою думку, мала на меті авторка: розповісти, як проходив «місяць чемної поведінки», чи описати учнів класу?

Крок 3. Зроби висновок.

Текст, у якому розповідається про когось або про щось, — це **текст-розповідь.**

3. ● Обговоріть, яких правил потрібно було дотримувати учням під час «місяця чемної поведінки». Які правила

у вашому класі? Чи завжди ви їх виконуєте? Чому потрібно дотримувати правил чемної поведінки?

- Чому, на вашу думку, Юра «почервонів мов рак»?

4. - Збагачуй свій словниковий запас. Прочитай близькі за значенням слова. Запиши три слова (на вибір), поділяючи їх на склади для переносу.

Почервоніти як рак — зашарітися, збентежитися, засоромитися, зніяковіти.

рюкза́к

- Склади розповідь (3-4 речення) про свій рюкзак.

145

1. Прочитай. Визнач, з якою метою написаний текст.

ПРИГОДА В ШКОЛІ

(Уривок)

На широкому майдані в містечку Чорнухи стояла собі школа. Біла, чистенька. Стояла вона, мов палатка в тіні дерев, і радісно дивилася своїми вікнами на муровану церкву, оточену старими дубами. Були вони старшими за ті дуби, що росли на північній стороні шкільного майдану. А старі люди переказували, що одного разу під цими шкільними дубами на лавочці відпочивав сам ясновельможний гетьман Мазепа.

Від цих пам'ятних дубів в обидві сторони ішли собі повагом кущі білого і фіолетового бузку, опираючись часом на високий паркан. Висипана піском стежка бігла від хвіртки аж під самий ґанок школи. Кілька кам'яних сходів, а там і шкільні кімнати. Посередині довгий стіл, довкола лавки, а в куті біля грубки чорна таблиця...

...Це оповідання про найславнішого українського мудреця-філософа Григорія Сковороду, коли він був ще малим школярем. Він народився у містечку Чорнухи більш ніж двісті років тому. Коли в Україні панували ще наші

гетьмани. Після закінчення школи в Чорнухах він учився у славній Могилянсько-Мазепинській Академії в Києві. А ще їздив по чужих країнах. Там теж учився, але опісля повернувся в Україну і там прожив ціле життя. Хоч був він дуже вчений, та не став гордий і не ганявся за маєтками. Зате радо одягався в селянську свиту, мандрував селами та навчав простих людей добра.

За Лесею Копач

2. ● Проведіть мовне дослідження.

Крок 1. Прочитайте текст одне одному.

Крок 2. З якою метою, на вашу думку, авторка написала текст?

а) розповісти про гетьмана Мазепу;

б) описати школу, у якій навчався Григорій Сковорода.

Крок 3. Зробіть висновок.

Текст, у якому описується хтось або щось, — це **текст-опис.**

3. ● Випиши з уривка оповідання «Пригода в школі» речення, у якому описано шкільну кімнату.

● Склади опис свого класу за планом. Скористайся «стіною слів».

1. Який клас за розміром?
2. Скільки у класі вікон?
3. Які меблі (парти, стіл, шафи)?
4. Що тобі подобається в класі?

приміщення
плазмовий екран
книги
комп'ютер
просторе
широкі вікна
новенькі парти
світлі кольори
світле
портрет
яскраві стенди
вишитий рушник

4. ● Прочитай текст. Добери заголовок. Як ти гадаєш, це опис чи розповідь? Чому?

Папуги — один із найдавніших видів птахів. **У них яскраве забарвле(н,нн)я. Голова, шия, крила і хвіст помережані червоним, оранжевим та синім пір..ям.** Папуги мають довгий хвіст. Немов намистинки, темно-сині очі. **У птахів міцний вигнутий дз..об.** У дикій природі папуги живуть зграями. Вони дуже галасливі.

● Як ти гадаєш, папузі краще жити на волі чи в клітці? Поясни свою думку.

● Спиши виділені речення, розкриваючи дужки та вставляючи, де потрібно, пропущені букви чи апостроф.

146

1. СКЛЯНИЙ ЧОЛОВІЧОК

В одного хлопчика був маленький приятель — Скляний Чоловічок. Він був зовсім прозорий і вмів угадувати, що думає і переживає його друг Хлопчик.

Не вивчив Хлопчик уроки й думає йти гуляти — Скляний Чоловічок уже й не зовсім прозорий, а ледь-ледь помутнів і каже Хлопчикові:

— Не можна так думати, друже. Спочатку зроби діло, а потім гуляй.

Соромно стає Хлопчикові, він зараз же береться до діла. Вивчить уроки, а тоді йде гуляти. Чоловічок мовчить і стає прозорим.

Якось у Хлопчика занедужав товариш, з яким він сидів за однією партою.

Минув день, другий, а Хлопчик і не згадує про товариша. Дивиться, а Скляний Чоловічок став темний, як хмара.

— Що я зробив чи подумав поганого? — з тривогою питає Хлопчик.

— Ти нічого не зробив поганого, нічого не подумав поганого... Але ти забув про свого товариша.

Соромно стало Хлопчикові, і він пішов провідати хворого. Поніс йому квіти й велике-велике яблуко, яке дала йому мама.

Так Скляний Чоловічок учив Хлопчика жити. Це була його совість.

За Василем Сухомлинським

2. Про кого йдеться в тексті? Яким був Скляний Чоловічок? Як він змінював своє забарвлення?

3. ● Доповни речення. Запиши.

Хлопчик і Скляний Чоловічок були … . Коли Хлопчик робив усе правильно, Скляний Чоловічок був … . Коли Хлопчик помилявся, Скляний Чоловічок ставав … .

● Збагачуй своє мовлення. Запиши близькі за значенням слова.

пóми́лка

Помилка — неточність, хиба, недолік, провина.

4. ● Обговоріть, які із записаних слів доречно вживати стосовно помилок у зошитах, а які — стосовно помилок у діях, вчинках.

● Якої помилки (у зошиті чи у вчинку) припустився Хлопчик з оповідання Василя Сухомлинського «Скляний Чоловічок»? Міркуйте за зразком:

Я вважаю, що Хлопчик …, тому що … . В оповіданні сказано, що … . Отже, … (зроби висновок) .

Я погоджуюся (не погоджуюся) з твоєю думкою. Адже … .

5. ● Прочитай. Зверни увагу, як по-різному розповідають про птаха. Як ти гадаєш, чому?

1. У сороки пір'я чорного та білого кольорів. У птаха гострий прямий дзьоб, крила середньої довжини, лапи тонкі і відносно довгі. Сороки розумні, кмітливі птахи, живуть зграями.

2. Сорока вміє відтворювати голоси всіх пернатих. Білобока може навіть виразити смуток, розрізнити людей на обличчя. Сорока — єдиний птах, здатний впізнати себе в дзеркалі.

- Виконай завдання на вибір.
  - ✓ Спиши розповідь про сороку.
  - ✓ Спиши опис сороки.

147–148

1. Гра «Дешифрувальник».

	а	б	в
1	д	і	о
2	а	л	г

Код: 1а, 1б, 2а, 2б, 1в, 2б.

2.
- Пригадайте, що називають діалогом, хто може бути учасником діалогу, де можна почути діалоги.
- Обговоріть, чи є діалоги в художніх творах (оповіданнях, казках, віршах).

3. Прочитай самостійно казку. Визнач у ній діалоги.

М’ЯКИЙ ХАРАКТЕР

Гумка була незадоволена собою:

— Нащо мене пустили на світ? Інші дають якусь користь своєю працею. А я? Нищу, стираю те, що зробили інші. Отак зітрешся на порошок, і ніхто тебе добрим словом не згадає. Взяти, приміром, Олівця. Він впевнено веде свою лінію, а я тільки стираю. Часом мене посилають навіть на ліквідацію чорнильних плям. Напрацюєшся до сьомого поту, а потім тебе ще й замазурою обзивають. Не хочу я більше нищити працю своїх друзів…

Якось Гумку запросили стирати незграбні лінії в Альбомі.

— Три обережно, — благав її біленький Аркуш паперу. — А то зробиш дірку, і тоді мене вирвуть та викинуть у кошик.

— Не хвилюйся, — заспокоїв Аркуша товстий Альбом. — Вона м’яка. Я її давно знаю.

«Неправда! Я тверда, я також маю характер, я знаю собі ціну!» — хотіла заперечити Гумка, але, як завжди, промовчала, бо на вдачу була таки м’якою.

Незабаром на Аркуші паперу з'явилися сміливі, правильні лінії. Вони утворили чепурний будиночок, кілька кучерявих дерев, важкі хмари, усміхнене сонце…

І всім одразу стало весело та радісно. А той Аркуш навіть подякував Гумці.

— За що? — розгубилася вона.

— За те, що ти м'яка та уважна.

— Але ж я нищу… — почала було Гумка свою сумну пісню.

— Ти нищиш тільки погане й нікчемне, а на його місці з'являється нове, справжнє, гарне.

І Гумка зрозуміла, що її праця теж потрібна, що і вона не марно живе на світі та недаремно хліб їсть.

Сергій Рудик

4. Назви́ дійових осіб казки. Чому Гумка була незадоволена собою? Прочитай розмову Аркуша і Гумки. З якою інтонацією потрібно читати слова кожної дійової особи?

5. Проведіть мовне дослідження. Визначте, як оформлено діалог.

Крок 1. Прочитайте в особах розмову Аркуша і Гумки.

Крок 2. Що допомагало вам визначити, які саме слова читати?

Крок 3. Як подано кожну репліку (з нового абзацу чи продовжено в попередньому)?

Крок 4. Який знак стоїть перед кожною реплікою?

Крок 5. Зробіть висновок.

6. ● Уяви, що Олівець розмовляє з Гумкою. Доповни діалог. За потреби прочитай текст казки.

— Привіт, Олівчику!

— Привіт, Гумко!

— Що ти сьогодні малюватимеш?

— Чепурний …, кучеряві …, важкі …, усміхнене … .

— Який … … !

— Мені трохи не вдалося … . Витри цю …, будь ласка.

— Я намагатимуся робити це обережно, щоб не знищити … .

— Дякую, ти мені дуже … .

● Гумка зрозуміла, що її праця потрібна. А яка твоя думка? Напиши. Починай висловлюватися так:

Я вважаю, що праця Гумки …, тому що … . У казці сказано, що … . Отже, … (зроби висновок).

● Прочитай. Випиши вислови, вжиті в переносному значенні.

М'який характер, м'який пластилін, м'який диван, м'яка вдача; кучеряві діти, кучеряві дерева, кучеряві думки, кучеряві коси; добре слово, добрі люди, добрий кавун, добра душа.

● Збагачуй своє мовлення. Запиши вислови, добери до них тлумачення. Поміркуй, коли доречно їх уживати.

Знати собі ціну — ▸	◂ працювати, трудитися.
Недаремно хліб їсти — ▸	◂ знищити.
Стерти на порошок — ▸	◂ правильно оцінювати свої можливості.

ДОБРЕ З ДРУЗЯМИ РАЗОМ!

149–150

1. ЯК НЕБО ПОЧАЛО ПИСАТИ ЛИСТИ СВОЇМ ДРУЗЯМ

Буває так, що Небо відволікається від своїх небесних справ і з цікавістю розглядає землю. А там…

Знову ще один лист падає в поштову скриньку. Маленький папірець, на якому чорнилами пише «Привіт».

«Дивина та й годі, — лагідно усміхаючись і дивлячись униз, думає Небо. — Які чудні ці люди».

Одного дня Небо, спостерігаючи за тим, як у поштову скриньку падає лист, засумувало.

«Що зі мною? — здивувалося Небо. — Чому я більше не радію, стежачи за дивацтвами людей?»

Так і не знайшовши відповіді, Небо продовжило котити велетенську сонячну кулю. День, другий, третій…

— Чому про мене ніхто не згадує? — на четвертий день запитало в себе Небо. — Чому ніхто не пише листи?

Хмаринки перестали гратися в хованки й з подивом поглянули на велетенського друга.

А Небо продовжувало розмірковувати:

— Як так, що ми: Сонечко, Місяць та Зорі — не спілкуємося між собою? Ми ніколи не пишемо один одному листів, не вітаємо зі святами... А ми ж друзі! Для цього потрібно лише декілька хвилин, але наскільки важливо знати, що про тебе пам'ятають!

І, взявши до рук сонячний промінчик, Небо почало писати друзям листи. На білих мереживних хмаринках сяяли золотисті побажання: **«Гарного Вам настрою. Приємних хвилин і добрих годин. З любов'ю, Небо»**.

Небо розіслало їх друзям. І відповіді не забарилися. **«Гарного тобі дня, великий добрий друже». «Казкових сновидінь тобі, Небесний краю». «Радощів і тепла тобі, Добра Блакить»...**

Відтоді небесні мешканці, як і люди, теж пишуть одні одним листи. Адже невеличкий конвертик, у якому чорнилами написані слова, — це не просто листівка, це — увага!

А ти написав сьогодні своїм друзям хоча б декілька слів?

За Наталією Гуркіною

2. За чим спостерігало Небо? Чому Небо засумувало? Про що воно розмірковувало? Чому Небо розіслало листівочки друзям? Про що йшлося в листівочках?

3.
- Розгляньте зображення конверта.
- Хто відправник? Де він живе? Кому адресовано лист? Де живе одержувач листа? Які слова написані скорочено?

- **Зверніть увагу!** Кожне поштове відділення має свій індекс — набір цифр. В Україні індекси складаються з п'яти цифр. Індекс поштового відділення відправника пишуть під назвою населеного пункту. Індекс поштового відділення одержувача — у клітинках.

4.
- Підпиши конверт комусь із друзів чи родичів. Пам'ятай, що прізвища та імена, на́зви вулиць, на́зви населених пунктів необхідно писати з великої літери.
- Спиши тексти листівок з казки Наталії Гуркіної.
- Напиши листівку з побажанням гарного дня, вклади у конверт, відправ адресату.
- Прочитай. Віднови вітальну листівку, правильно розмістивши її частини і доповнивши речення.

З повагою, ваші внучата ... і ... .
Дорогі дідусю і бабусю!
Щиро вітаємо Вас зі святом. Бажаємо

151–152

1. Прочитай і відгадай загадку.

Може, звістку друг прислав?
Пошту листоноша клав.
В скриньці пильно подивись.
Може, там чекає ...?

2. Проведіть дослідження. Які бувають листи? Як ви гадаєте, які листи з'явилися найдавніше? Які листи надходять найшвидше?

3. **1. Як написати лист.** Усі листи мають однакові частини. Спочатку ми звертаємося до того, кому пишемо листа. Зазвичай, далі розповідаємо про щось цікаве, що трапилося з нами. Потім запитуємо про те, як справи в адресата, які новини. У кінці прощаємося, зазначаємо,

хто писав листа, ставимо дату написання. Листи повинні бути цікавими, без помилок, написані охайно.

2. Перший електронний лист. Першою людиною, що відправила повідомлення по e-mail, став Рей Томлінсон. Він працював над деякими програмами для проекту Массачусетського технологічного інституту. Відправка на сусідній комп'ютер першого e-mail була важливим кроком для електронного спілкування.

3. Як називають символ @. Англійською мовою символ @ зазвичай іменують «commercialat». Носії інших мов знайшли способи описати символ більш поетично. Багато назв пов'язані з тваринами. Наприклад, шведи називають цей символ «**а** з хоботом», італійці — «маленький равлик». В інших мовах трапляються найменування «мишачий хвіст», «сплячий кіт», «каченя», «собачка», «черв'ячок», «жабка».

4. Що цікавого про листи ти дізнався/дізналася? Для чого, на твою думку, потрібні ці знання? Де ти їх можеш застосувати?

5. ● Прочитай лист до учнів вашого класу.

Добрий день, друзі!

Пишуть вам учні 2 класу Великогаївська школи. Ми дуже любимо своє село. Тут багато жителів. У центрі села нова велика школа. Біля школи яблуневий сад. А ще в селі є стадіон. Наші учні часто тут проводять футбольні турніри.

Ми хочемо листуватися з учнями вашого класу. Розкажіть, яка ваша школа, які улюблені заняття ваших учнів.

25 квітня Учні 2 класу

● Склади і запиши лист-відповідь.

● Прочитай. Віднови лист, правильно розмістивши його частини.

Любий Петрику, бажаю тобі цікаво провести канікули.

18 травня Твоя хрещена мама Оксана.

Ось ти вже закінчуєш другий клас. Цей рік був для тебе дуже важливим. Проте ти старався, намагався бути самостійним. Рада, що ти багато читаєш, цікавишся технікою.

Добрий день, Петрику!

Попереду — літні канікули. Ти, мабуть, відпочиватимеш у бабусі в селі, поїдеш з батьками в санаторій. Будь спостережливим, запам'ятовуй усе, що побачиш. У листах ділися враженнями.

153–154

1. ## ХТО НА ПОВІДКУ

Таксу, спритну і швидку,
я веду на повідку.
Рветься такса з повідка —
аж болить мені рука.
Ну чому ж вона така —
надто спритна та швидка?
А вона, якраз в той час,
ось що думала про нас:
— Я тягну я на повідку
цю істоту нелегку.
Ну чому ж вона така —
надто неповоротка?
Так воно у світі є —
кожен думає своє…

Григорій Фалькович

2. Про кого цей вірш? Що думав оповідач, коли вів на повідку таксу? А що думала такса?

3. ● Чому, на вашу думку, люди заводять домашніх улюбленців? Висловлюйтеся за поданим зразком:

Я вважаю, що люди заводять домашніх улюбленців, тому що … . Отже, … (зроби висновок).

Я погоджуюся (не погоджуюся) з твоєю думкою. Адже … .

● Прочитайте, що трапилося у Степанка.

- Як ви гадаєте, що діти порадили Степанкові?
- Прочитайте оголошення. Зверніть увагу, як воно складене. Обговоріть, про що обов'язково потрібно написати, щоб улюбленця якнайшвидше відшукали.

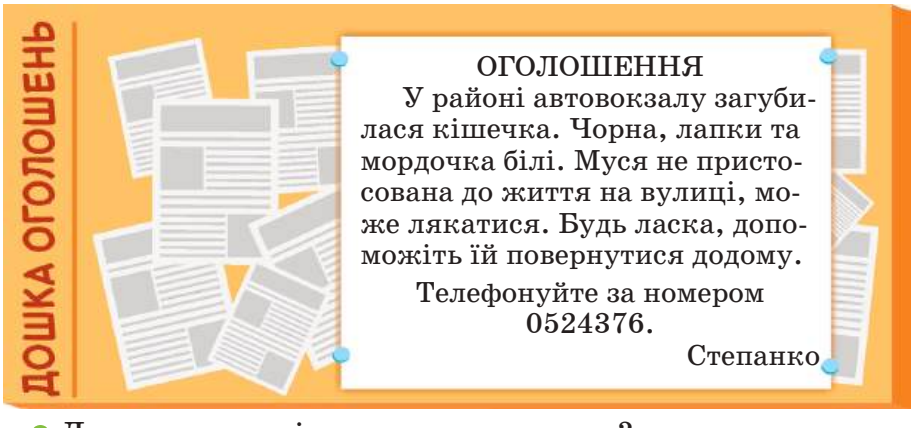

- Де можна розміщувати оголошення?

4. - Склади і запиши оголошення про знайдену домашню тваринку.
- Прочитай оголошення, складені Даринкою і Миколкою. Яких помилок припустилися діти? Запиши виправлене оголошення (на вибір).

Пропав папужка. Хто знайде, телефонуйте за номером 03498657

Пропав папужка. У нашій сім'ї всі дуже любили його. А наймолодша сестричка постійно плаче за пташкою. Папужка має блакитне пір'ячко. А ще він любить соняшникове насіння. Деколи може хапати дзьобом за палець.

МОВА І МОВЛЕННЯ
Я СЕРЕД ІНШИХ. ШЛЯХЕТНА ПОВЕДІНКА

155–156

1. СКАЖИ ЛЮДИНІ «ДОБРОГО ДНЯ!»

Лісовою стежинкою йдуть батько і маленький син. Довкола тиша, тільки чути, як десь далеко вистукує дятел та струмочок дзюркотить у лісовій гущавині.

Аж тут син побачив, що назустріч їм іде бабуся.

— Тату, куди бабуся йде? — питає син.

— Зустрічати або проводжати, — каже батько й усміхається. — Ось як ми зустрінемося з бабусею, ти й скажеш: «Доброго дня, бабусю!»

— Навіщо ж казати ці слова? — дивується син. — Ми ж її не знаємо.

— А ось зустрінемось, скажемо бабусі ці слова, тоді й побачиш навіщо.

Ось і бабуся.

— Доброго дня, бабусю! — каже син.

— Доброго дня, — каже батько.

— Доброго вам здоров'я, — відповідає бабуся й усміхається.

І хлопчик побачив: усе довкола змінилося. Сонце засяяло яскравіше. Верховіттям дерев пробіг легенький вітерець, і листя заграло, затремтіло. У кущах заспівали пташки — раніше їх і не чути було.

На душі в хлопчика стало легко.

— Чому це воно так? — питається син.

— Бо ми побажали людині доброго дня.

Василь Сухомлинський

2. Назви́ дійових осіб оповідання. Яким за віком був хлопчик? Про що він розмовляв з батьком? Яким був настрій хлопчика на початку розповіді? Чому змінився його настрій?

3. ● Прочитайте в особах діалог. З якою силою голосу потрібно читати слова дійових осіб? У якому темпі?

❋ Увічливість нічого не коштує, але дає багато.
❋ Ласкаве слово — що весняний день.

● Пригадайте, які є види мовлення. Заповніть схему на аркуші паперу. Скористайтеся словами, поданими праворуч.

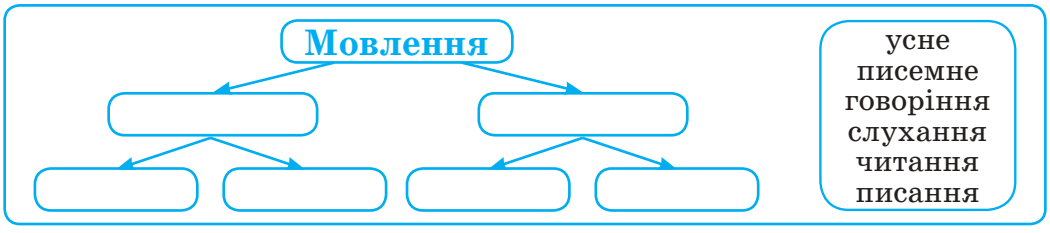

● Прочитайте слова вітання. Які з них доречно казати друзям, а які — рідним, сусідам, незнайомим людям?

Привіт! Здоров! Доброго ранку! Вітаю! Салют! Здрастуйте! Добрий день! Добрий вечір!

● Розіграйте ситуацію на тему «Ранкова зустріч у класі».

4. ● Прочитай репліки Іринки та Оленки. Поміркуй, як слід їх розмістити. Запиши відновлений діалог.

— Алло, Іринко, привіт!
— Як твоє здоров'я?
— Лікаря викликали?
— Одужуй швидше!
— Бувай! До зустрічі у школі.

— Здрастуй, Оленко!
— Хворію. У мене застуда.
— Лікар був. П'ю ліки.
— Вдячна за дзвінок.

● Уяви, що тобі потрібно звернутися по допомогу до медичного працівника школи. Яка розмова між вами відбудеться? Запиши кілька реплік. Пам'ятай, що кожну репліку слід писати з нового рядка. Не забувай ставити тире перед першим словом.

1. ЯК ВІТАЮТЬСЯ ЛЮДИ В РІЗНИХ КРАЇНАХ

Нашу планету населяють люди з різними звичаями. Кожен народ має свої традиції вітання. У нашій країні під час зустрічі люди бажають один одному доброго дня, доброго здоров'я. Чоловіки обмінюються дружніми рукостисканнями.

Хочеш дізнатися, як вітаються люди в інших країнах?

В одній з найбільших країн світу — Сполучених Штатах Америки — при зустрічі запитують: «Як справи?» У відповідь чують: «Усе відмінно!», навіть якщо це не так. Сказати «Погано» — непристойно.

У Німеччині до 12 години дня говорять «Добрий ранок!», з 12 до 17 — «Добрий день!», після 17 — «Добрий вечір!».

В Італії люди один одному говорять «Чао!», а в Ірані — «Будь веселим!». У Франції при зустрічі і прощанні прийнято цілуватися, торкаючись один одного щоками і посилаючи в повітря від одного до п'яти поцілунків.

Японці, вітаючись, кланяються одним із трьох видів поклонів: найнижчим, середнім або легким. А мешканці Китаю роблять це з витягнутими уздовж тіла руками. В Індії на знак вітання руки складають докупи і шанобливо притискують їх до грудей. В арабських країнах руки схрещують на грудях.

У Малайзії під час зустрічі цікавляться: «Куди ти йдеш?» Відповідають: «Погуляти».

Дивними для нас є вітання деяких індіанських народів. При зустрічі вони роззуваються. А мешканці Лапландії труться носами. Жителі Гренландії говорять один одному «Гарна погода!», навіть якщо за вікном 40-градусний мороз і дме сильний вітер.

За матеріалами вільних інтернет-джерел

2. ● Про що ти дізнався/дізналася з тексту? Що було новим? Про що ти знав/знала раніше? Як вітаються в нашій країні? Як ти вітаєшся з дорослими? З однолітками?

● Проскануйте QR-код та перегляньте відео «Привітання в різних країнах світу».

3. ● Запиши назви країн, про які йдеться у відео.

● Випиши речення, у яких ідеться про нашу країну.

● Поміркуй, як доповнити речення.

Ми з друзями спілкуємося українською мовою, тому що ... .

● Поцікався, як доповнили речення твої друзі.

4. Складіть рекламний плакат про важливість спілкування українською мовою.

158

1.

СИНИЧКА

— Мамо! Дивись, що у мене! — весело гукав Яшко. У руках він тримав клітку, де стрибала маленька пташка. Крильця у неї зелено-сірі, грудка жовта, а шапочка оксамитова.

— Це синичка, — сказала мама. — Де ти її взяв?

— Миколка дав.

— Пустив би ти її на волю, синку.

— Я їй цукерку дам.

— Не їсть вона цукерок, їй би комах ловити.

Яшко не послухав мами. Синичка залишилась у клітці.

Одного ранку прокинувся Яшко й аж очі примружив. У розчинене вікно ясно світило сонце, весело щебетали пташки.

Хлопчик обійшов квартиру — вдома не було нікого. Татко на роботі. А де ж мама? Сіпнув Яшко двері — замкнуті.

«Мабуть, пішла до магазину».

На столі стояла чашка з молоком. На блюдечку — варе(н,нн)я, булка. Та (я,Я)шкові їсти не хотілося. Йому б побі(г,х)ти на вул..цю, до товаришів, у м..яча погратися. Так двері замкнуто.

Понудився, понудився Яшко, підійшов до клітки. Забившись у куточок, зажурено сиділа синичка. Вона нічого не їла, не пила.

«Ци-ци-пінь! Ци-ци-пінь» — плакала пташка.

«Може, і їй сумно, як мені?»

Жаль стало Яшкові синички. Відчинив він дверцята клітки.

— Лети!

«Чіві-чік! Чіві-чік!» — враз спорхнула синичка у вікно.

Облетівши коло, вона затріпотіла крильцями під Яшковим вікном і зникла в голубому небі.

Микола Стеценко

2. Чи правильно вчинив Яшко? Як змінювався настрій хлопчика в зачині, основній частині й кінцівці? Чому він вирішив відпустити пташку?

3. Обговоріть, чи справді синичці краще буде на вулиці, ніж у Яшка вдома.

4.
- Спиши виділений абзац, уставляючи пропущені букви, апостроф.
- Уяви, що Яшко — твій знайомий. Напиши йому короткі поради (sms-повідомлення) про важливість волі для пташки.
- Поміркуй, як доповнити речення.

Я вважаю, що Яшко зрозумів (не зрозумів), що ... . Адже він ... .

159–160

1. НІХТО НЕ МАЄ ПРАВА ОБРАЖАТИ ЛЮДИНУ

Якось увечері прогулювався Маленький Чоловічок у сквері зі своїм собакою. Собака весело крутився по кущах. А Маленький Чоловічок радів теплому вечору. І раптом побачив, як через сквер біжить хлопчик, а за ним здоровенний дядько з палицею.

— Зупиніться! — крикнув Маленький Чоловічок до здорованя. Але той і не глянув у його бік. Тоді Маленький Чоловічок, не роздумуючи, кинувся йому під ноги — і той, великий, перекинувшись, полетів на землю…

— А це ще хто такий? — закричав він страшним голосом. — Та знаєш ти, що я з тобою зроблю?

Але Маленький Чоловічок не злякався.

— А чи знаєш ти, — грізно спитав він, — що написано в Декларації* прав людини? **Ніхто не має права ображати іншу людину, принижувати її й жорстоко поводитися з нею.**

— У якій ще такій дикорації? — розгнівався дядько. — Цей негідник розбив м'ячем моє вікно, і я маю повне право розправитися з ним!

— Ви можете вимагати через суд, щоб його батьків примусили вставити нове скло, — уперто сказав Маленький Чоловічок. — Але ви не маєте права вдарити людину!

— А ось зараз побачимо, маю чи не маю!

Дядько замахнувся, щоб ударити… Але тут з-за кущів вискочив маленький собачка й гавкнув так, що той кинув палицю і заточився.

— Звідки я знав? — пробурмотів він. — Може, я цієї вашої дукпарації чи як там її… і в очі не бачив. Може, я взагалі неграмотний.

— Мій песик, — спокійно сказав Маленький Чоловічок, — теж не читав Декларації. Однак кинувся захищати мене, тому що знає: ніхто не має права кривдити людину…

За Андрієм Усачовим

***Декларація** — документ, у якому викладено важливі правила, обов'язкові для всіх людей.

2. Про що ти дізнався/дізналася з оповідання? Чому дядько біг за хлопчиком? Хто захистив Маленького Чоловічка? Перечитай виділене речення. Як ти розумієш ці слова?

3. ● Прочитайте в особах розмову здорованя і Маленького Чоловічка. Чиї слова потрібно читати здивовано, нетерпляче, а чиї — впевнено?

- Обговоріть, що вам хотілося б дізнатися про права дітей. Перегляньте відеоролик «Права дитини».
- Створіть комікс за сюжетом оповідання.

4.
- Випиши нові для тебе слова з тексту А. Усачова «Ніхто не має права ображати людину».

- Розглянь піктограми. Прочитай пояснення. Запиши пояснення в такій послідовності, як розміщені піктограми.

Спеціальна увага і піклування дітям з особливими потребами; усі діти рівні у своїх правах; жодна дитина не повинна бути жертвою насилля; усі діти мають право на освіту; усі діти мають право на відпочинок і дозвілля.

161

1. ЕМОЦІЇ ЗАМІСТЬ СЛІВ

Смайлик «Ха-ха» щиро сміється,
смайлик «Овва» не зна, що робить,
смайлику «Сумно» ніщо не вдається,
смайлик, що злиться, — прямо кипить.

Дмитро Прокопчук

Мабуть, кожному з вас доводилося спілкуватися за допомогою смайликів. І щоб не затрачати багато часу на набирання слів на смартфоні чи ноутбуку, ви посилаєте друзям усміхнене личко. Друзі розуміють, що у вас чудовий настрій, що їм теж бажаєте гарного дня. Смайл, смайлик — це схематичне зображення людського обличчя. Його використовують для передачі емоцій.

А чи не шкодить таке спілкування вмінню висловлювати свої думки? Як ви гадаєте?

За матеріалами вільних інтернет-джерел

2. Обговоріть, чи завжди доречно використовувати смайлики. З чиєю думкою (Даринки чи Миколки) ви погоджуєтеся?

Мені здається, що смайлики, сердечка, інші зображення показують, як я ставлюся до людини, чого їй бажаю. Мої молодші друзі ще не вміють читати. А значення смайликів розуміють...

А я вважаю, що треба більше «живого» спілкування. Тоді бачиш вираз обличчя співбесідника. Вчишся влучно висловлюватися. А смайлик — це доповнення до sms-повідомлення...

3. ● Розглянь, як за допомогою емодзі (смайликів, знаків, символів) діти передають свої думки. Запиши їх реченнями.

● Виконай завдання на вибір.

✓ Привітай подругу/друга з днем народження за допомогою емодзі (смайликів, знаків, символів). Зобрази своє вітання на аркуші паперу.

✓ Побажай рідним гарних вихідних. Зобрази свої побажання на аркуші паперу.

● Спиши, уставляючи пропущені букви чи апостроф.

Щороку в першу п..ятницю жовтня відзначають.. Всесвітній ден.. усмішки. Девіз свята: «Зроби добру справу. Допоможи хоча б одній людині усміхнутися».

ЛІТО-ЛІТЕЧКО, ЧЕКАЄМО НА ТЕБЕ!

162

1. ЛІТО

У відчинене віконце
зазирнуло зранку сонце.
І лоскоче ніжно носик
і маленькі ніжки босі.

Сяйвом сонця все залито,
в нас гостює справжнє літо,
кольорове та яскраве,
запашне, смішне, цікаве!

Мама літечку радіє,
літо всіх маляток гріє,
щоб росли вони здорові,
наші «сонечка» чудові!

Олег Роговенко

2. ● Чому діти чекають на літечко? Яким воно буде?
● З яким настроєм потрібно читати вірш?

3. ● Спиши перше речення з вірша Олега Роговенка «Літо». Виконай завдання на вибір.
✓ Підкресли букви, які позначають голосні звуки.
✓ Підкресли букви, які позначають приголосні звуки.
● Випиши з вірша слова, які називають ознаки літа. Добери кілька своїх слів.

Літо *(яке?)* ..., ...

● Склади і запиши речення зі словом *сонечко* у різних значеннях (небесне світило, дитина).
● Запиши в абетковому порядку назви літніх місяців. Побудуй звукову модель однієї назви (на вибір).

163–164

1. ДОРОГИ В ЛІТО

За селом у нас на всі кінці світу дороги біжать. Аж три до лісу розбіглися, а дві — до лугу. У поле лежить тільки одна велика дорога. Та далі від неї по обидва боки багато і стежок, і доріжок в'ється. Наче гілки на деревах.

— Куди вони, діду, оті всі дороги ведуть? — питаю.

— Е-е, в цю пору всі вони в літо ведуть. Еге ж, у літо…

— І можна його побачить?

— Аякже, — усміхається дід Михайло. — Можна й побачить.

— То покажіть мені його, покажіть!

— Не спіши, онуче. Покажу.

Одного ранку дід Михайло загадав збиратися.

— Оце вже й літо побачимо?

— А чого б і не побачить? Побачимо…

Зрадів я дідовим словам, ще й як зрадів!

Сонце вже пригріло, і стало жарко.

Вирушили тією дорогою, що вела в поле. Попереду ми з дідом. За лісом, по праву руку від нас, почався величезний, аж до обрію, лан квітучих соняшників. Своїми золотими головами всі вони до сонця повернулися. Зліва — висока й густа кукурудза вершками рясних китиць ген-ген у далеку далину половіє. І до соняшників, і до кукурудзи вже інші дороги ведуть, а ми йдемо собі далі. Ще проминули ми лани зеленого гороху і білої гречки. А там уже, кінця-краю не видно, по обидва боки дороги — пшениця.

Така вона, та пшениця, проти сонця ясна та рум'яна, ніби гарна паляниця.

Ми зійшли на височенький пагорб і стали там спочивати.

— Так оце воно й є літо, діду?

— Оце воно й є, онуче. Літо — це коли у полях, на городах, у садах усе достигає, коли врожай збирають.

За Миколою Стеблиною

2. ● Назви́ дійових осіб оповідання. Про що ти дізнався / дізналася із зачину?

● Перевір себе.

1. Із чим автор порівняв стежки і доріжки?
а) З гілками на деревах; **б)** з листям на деревах.

2. Якою дорогою вирушили дідусь з онуком?
а) Тою, що вела в ліс; **б)** тою, що вела в поле.

3. На що схожа пшениця проти сонця?
а) На паляницю; **б)** на пасочку.

- Визнач настрій онука. Поміркуй, у якій послідовності потрібно розмістити смайлики.

- Поміркуй, як потрібно прочитати кінцівку оповідання (голосно чи тихо, радісно чи здивовано).

3. Прочитайте в особах розмову дідуся й онука.

4. - Випиши з оповідання Миколи Стеблини «Дороги в літо» назви рослин. Поділи їх рисками на склади для переносу.
- Перечитай перший абзац оповідання. Підготуйся писати його під диктування.

165

1. - Склади і прочитай слова.

щ, и, д, о, к	в, л, е, е, к, а, с	і, і, й, н
і, е, т, в, р	о, с, а, р	а, г, о, з, р

- Яке з них «зайве»? Поясни чому.

2. - Склади і запиши два речення з відгаданих слів за зразком.

Зразок. Узимку ми бачили іній, а влітку — росу.

- Побудуй звукову модель слова з попереднього завдання, в якому звуків більше, ніж букв.

3.

ЛІТО КВІТАМИ СМІЄТЬСЯ

Літо квітами сміється,
пісню радості співає,
теплим дощиком проллється
і веселкою заграє.

Пригостить у лісі, в полі
ягодами ще й грибками
вітерцем війне на волі,
мов погратись хоче з нами.

То в покоси раптом ляже,
то росу розсипле рясно.
Дивину якусь покаже…
Літом завжди так прекрасно!

Надія Красоткіна

4. ● Чи сподобався тобі вірш? Чим саме? Що з описаного можна побачити? Що можна почути?

● Які слова вжиті в переносному значенні?

5. ● Доповни і запиши речення, використовуючи слова з вірша Надії Красоткіної.

Після *(якого?)* ... дощику літо грає *(чим?)* ... . Літо пригощає нас *(чим?)* ... і ... . Літо *(що зробить?)* ... росу.

● Добери і запиши споріднені слова до слова *літо*.

166

1. ЯК МИ ЗНАЙШЛИ В ЛІСІ ГНІЗДО

Теплого літнього дня ми пішли в ліс. Дорогою втомилися. Сіли під деревами відпочити. Сидимо біля куща. Враз Оля тихенько прошепотіла:

— Дивіться, у глибині куща — гніздо!

Ми побачили поруч, зовсім близько, маленьке гніздечко. І пташечка сидить у гнізді: маленька, сіренька пташечка. Дивиться на нас червоними оченятами, ніби просить: «Ой, відійдіть від мене, не наближайтесь до мого гніздечка».

Ми не могли відвести погляду від маленької пташки. А потім тихенько встали, відійшли від куща. Пішли і сіли далеко від гнізда. У нас стало легше на душі: ми не злякали пташечку. Вона сидить у гнізді і дякує нам.

Василь Сухомлинський

2. Коли відбувалися описані події? Де побували діти? Що зацікавило Олю?

3. Чи правильно вчинили діти? Висловлюйтеся за поданим зразком:

Я вважаю, що діти вчинили ... , тому що ... . Отже, ... (зроби висновок) .

Я погоджуюся (не погоджуюся) з твоєю думкою. Адже ... .

4. ● Утвори і запиши пари слів *ознака предмета — назва предмета*.

сіренька ▶	◀ гніздечко
літній ▶	◀ пташечка
маленьке ▶	◀ оченята
червоні ▶	◀ день

● Запроси друга (подругу) в туристичну мандрівку. Розкажи, що плануєш показати другові (подрузі). Порадь, як потрібно одягнутися.

ВІДПОВІДІ ДО ЗАГАДОК, РЕБУСІВ ТА ІНШИХ ЗАВДАНЬ

12–13. Санчата. Качка. Павук. Лижі. Сніжинка. **14.** Ноутбук. **19.** Ветеринар. Кінолог. Оператор машинного доїння. **20.** Вулиця. **23.** *Дешифрувальник:* ознака. **30.** Вишня. Диня. Кавун. **31.** Хліб. **46.** Весна. **64.** *Дешифрувальник:* спонукання. **68.** *Дешифрувальник:* писанка. **91.** *Дешифрувальник:* діалог. **95.** Лист. **109.** Дощик, вітер, веселка, роса, іній, гроза.

Список використаних джерел

Дітям про все на світі: Популярна дитяча енциклопедія. – Х.: Белкар – книга, 2015. – 192 с.: іл. Джежелей О., Смець А, Коваленко О. Читаємо в класі та вдома. Харків: Ранок, 2017. — 128 с. Журнал «Джміль», 2013, № 2 Мої улюблені вірші/ уклад. В. Паронова. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2016. – 416 с. Дітям про все на світі: Популярна дитяча енциклопедія. – Х.: Белкар – книга, 2015. – 192 с.: іл. Дитячі ігри та розваги: [Популярний посібник для педагогів, дітей та батьків]. Упоряд. І. Січовик. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2004 – 424 с. http://web.archive.org/save/posnayko.com.ua http://web.archive.org/web/20190318072057/https://mala.storinka.org/ http://web.archive.org/web/20190318072204/https://pustunchik.ua/ http://web.archive.org/web/20190322085715/https://kp.ua/life/597948-krasyvi-zasivalky-dlia-ditei-na-staryi-novyi-rik http://web.archive.org/web/20190318073246/https://mala.storinka.org/ http://web.archive.org/web/20190318081716/https://honchar.org.ua/calendar/jordan-abo-vodohrescha/ http://web.archive.org/web/20190318082247/https://mala.storinka.org/ http://web.archive.org/web/20190318082440/https://mala.storinka.org/ http://web.archive.org/web/20190322090521/http://doshkolenok.kiev.ua/zagadki/239-zagadku-pro-zymu.html http://web.archive.org/web/20190322090931/http://doshkolenok.kiev.ua/stihi-pro-novyj-god/862-pro-zymu-ta-novorichni-.html http://web.archive.org/web/20190318083100/http://cps.km.ua/ http://web.archive.org/web/20190318083147/http://kazkar.info/ua/prisl_v_ya_pro_profes/ http://web.archive.org/web/20190318083229/http://abetka.ukrlife.org/grygoruk3.html http://web.archive.org/web/20190318083353/https://pustunchik.ua/ua/checkyourself/zagadki/zagadki-o-professiyakh http://web.archive.org/web/20190318083511/http://posnayko.com.ua/reader/knizhnaya-polka/stihotvoreniya-ob-ukraine/kuli-riznokolyorovi-983.html http://web.archive.org/web/20190320142305/http://abetka.ukrlife.org/ http://web.archive.org/web/20190320142344/https://mala.storinka.org/ http://web.archive.org/web/20190320142617/http://abetka.ukrlife.org/cherednychenko.html http://web.archive.org/web/20190320142855/http://chytanka.com.ua/ebooks/index.php?action=url/view&url_id=1782 http://web.archive.org/web/20190320142931/http://www.megaznaika.com.ua/ http://web.archive.org/web/20190320143129/http://kotygoroshko.com.ua/dir/12-1-0-568 http://web.archive.org/web/20190321102100/http://www.megaznaika.com.ua/ http://web.archive.org/web/20190321102156/http://deti.e-papa.com.ua/virshi-dlya-ditei/virshi-pro-prirodu/ http://web.archive.org/web/20190322080400/http://www.megaznaika.com.ua/ http://web.archive.org/web/20190321065409/http://abetka.ukrlife.org/zagadki2.html http://web.archive.org/web/20190321065531/http://korusno-znatu.in.ua/inshe/zagadky/zagadky-pro-hlib/ http://web.archive.org/web/20190321065616/http://megaznaika.com.ua/kazka/hlib-i-zoloto-ukrajinska-narodna-kazka/ http://web.archive.org/web/20190321065730/http://www.megaznaika.com.ua/ http://web.archive.org/web/20190321071154/https://freedocs.xyz/docx-216573208 http://web.archive.org/web/20190325095416/https://www.youtube.com/watch?v=eJ9aQDcTSLE http://web.archive.org/web/20190321103033/https://pustunchik.ua/ua/online-school/literature/prykazky-pryslivja-pro-hlib http://web.archive.org/web/20190321103104/http://chytanka.com.ua/ http://web.archive.org/web/20190321103201/https://pustunchik.ua/ http://web.archive.org/web/20190322091507/http://www.liubov-perepelitsa.kh.sch.in.ua/Files/downloads/%D0%9D%D0%90%D0%A0%D0%9E%D0%94%D0%9D%D0%90%20%D0%9C%D0%A3%D0%94%D0%A0%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC%20%D0%91%D0%90%D0%A2%D0%AC%D0%9A%D0%98%20-%D0%94%D0%86%D0%A2%D0%98.pdf https://vseosvita.ua/library/prislivа-pro-tarasa-sevcenka-43779.html http://web.archive.org/web/20190321103910/http://www.megaznaika.com.ua/ http://web.archive.org/web/20190321103951/http://eti-deti.com/virshi-pro-vesnu-dlya-ditej/ http://web.archive.org/web/20190321104144/http://traditions.in.ua/pisni/vesnianky/478-travka-vesnianka-vesnianka http://web.archive.org/web/20190321104502/http://doshkolenok.kiev.ua/ http://web.archive.org/web/20190321104910/http://abetka.ukrlife.org/pesyk.html http://web.archive.org/web/20190322091809/http://chytanka.com.ua/ebooks/index.php?action=url/view&url_id=2338 http://web.archive.org/web/20190321105159/http://bibliokid.if.ua/ http://web.archive.org/web/20190321105242/http://abetka.ukrlife.org/didukh.html http://web.archive.org/web/20190321105315/https://parafia.org.ua/ http://web.archive.org/web/20190321105354/https://www.youtube.com/watch?v=J7rgqmglKgM http://web.archive.org/web/20190321105440/https://pustunchik.ua/ua/online-school/literature/prislivya-pro-dobro http://web.archive.org/web/20190322064803/http://doshkolenok.kiev.ua/paskha-velykden/382-velykden-virshi-do-svyata.html http://web.archive.org/web/20190322064917/https://pustunchik.ua/ua/holidays/spring-meeting/prykmety-pro-vesnu http://web.archive.org/web/20190322065008/http://doshkolenok.kiev.ua/paskha-velykden/730-velykodni-gaivky.html http://web.archive.org/web/20190322065109/http://abetka.ukrlife.org/grygoruk10.html http://web.archive.org/web/20190322065147/http://deti.e-papa.com.ua/virshi-dlya-ditei/virshi-pro-prirodu/ http://web.archive.org/web/20190322065315/https://sites.google.com/site/xatachytalnya1/pismenniki-prikarpatta/osadcuk-petro/asnij-svit/popid-goru-vetsa-ricka http://web.archive.org/web/20190322065400/http://posnayko.com.ua/ http://web.archive.org/web/20190531121616/http://deti.e-papa.com.ua/zagadki/38/i http://web.archive.org/web/20190322065602/http://bibliokid.if.ua/ http://web.archive.org/web/20190322065645/https://lektsii.org/14-81625.html http://web.archive.org/web/20190322092139/http://abetka.ukrlife.org/kopach.htm http://web.archive.org/web/20190322065849/http://www.megaznaika.com.ua/ http://web.archive.org/web/20190322065951/https://nbu4kids.wordpress.com/ http://web.archive.org/web/20190322070033/http://tsikave.ostriv.in.ua/publication/code-57B170315F497/list-15DFF087F27 http://web.archive.org/web/20190322070333/http://chytanka.com.ua/ebooks/index.php?action=url/view&url_id=2209 http://web.archive.org/web/20190322070441/http://natalyagurkina.ucoz.ua/publ/kazki_na_ukrainskij_movi/4-1-0-23 http://web.archive.org/web/20190322070630/http://doshkolenok.kiev.ua/zagadki/1098-zagadky-ukr.html http://web.archive.org/web/20190322070712/http://isearch.kiev.ua/ru/searchpracticeru/-science-ru/846-email-10-facts http://web.archive.org/web/20190322070759/http://sonyashnik.com/verses/87/ http://web.archive.org/web/20190322070924/http://chytanka.com.ua/ebooks/index.php?action=url/view&url_id=2188 http://web.archive.org/web/20190322071100/https://damitrianism.wordpress.com/2016/03/26/emoticons/ http://web.archive.org/web/20190322071156/https://www.dw.com/uk/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0/s-9874 http://web.archive.org/web/20190322075510/https://pustunchik.ua/ua/online-school/literature/virshi-pro-lito http://web.archive.org/web/20190322075832/https://ru.calameo.com/books/0010080863928fec39641 http://web.archive.org/web/20190322075706/http://deti.e-papa.com.ua/virshi-dlya-ditei/9409.html http://web.archive.org/web/20190322075736/http://abetka.ukrlife.org/vitannya.html http://web.archive.org/web/20190322080103/https://jmil.com.ua/2013-2/shkola http://web.archive.org/web/20190322080144/https://maximum.fm/novini_t2 http://web.archive.org/web/20190322081325/http://kazkar.info/ua/prisl_v_ya_pro_kalinu_verbu/ http://web.archive.org/web/20190322081928/http://mykniga.com.ua/poradi/prislivya-ta-prikazki-pro-vvichlivosti-ta-povazi-dlya-ditej.html

ЗМІСТ

Частини мови *5*
Краса зимової природи 5
Січень на свята багатий 8
Слова, що називають предмети *11*
Велика буква *16*
Слова, що називають ознаки предметів *22*
Навчися бачити красу навколо 22
Де є хліб, там є життя 31
Слова, що називають дії предметів *35*
Дерево міцне корінням, а людина — дружбою 35
«Наш Тарас Шевченко — сонце України» 41
Службові слова *46*
А вже весна, а вже красна 46
Речення *54*
Нехай бринять струни добра 54
Свято Великодня 64
Добре ім'я — найкраще багатство 69
Весна всім красна 76
Текст *78*
Шкільними стежинами 85
Добре з друзями разом! 93
Мова і мовлення *99*
Я серед інших. Шляхетна поведінка 99
Літо-літечко, чекаємо на тебе! 107
Список використаних джерел 111

Навчальне видання
Сапун Галина Михайлівна, **Придаток** Ольга Дмитрівна

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ
Підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти
У двох частинах
Частина 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
Видано за державні кошти. Продаж заборонено

Редагування і верстка: *Оксана Бучковська*
Літературне редагування: *Людмила Олійник, Любов Левчук*
Художники: *Юлія Литвин, Людмила Бончак, Олена Демчак, Світлана Бедна, Олена Сажко, Віталій Дзюбак.* Дизайн обкладинки: *Юлія Литвин*

Формат 70x100/16. 9,07 ум. др. арк., 7,69 обл.-вид. арк. Тираж 17 735. Замовлення №0219062
Видавець Редакція газети «Підручники і посібники». 46000, м. Тернопіль, вул. Поліська, 6а. Тел.: (0352) 43-15-15; 43-10-21.
Збут: pip.ternopil@ukr.net Редакція: editoria@i.ua www.pp-books.com.ua
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 4678 від 21.01.2014 р.
Книга-поштою: а/с 376, Тернопіль, 46011. Тел.: 096-948-09-27, 097-50-35-376. pip.bookpost@gmail.com

Віддруковано у Державному видавництві «Преса України»
03047, м. Київ, просп. Перемоги, 50
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру ДК № 310 від 11.01.2001 р.